

DNB

magazine

Een uitgave van de Nederlandsche Bank

Nederland houdt hand op de knip

Onderzoek IMF: ons financiële stelsel stressbestendig
Nederland massaal over op afrondingsregel

DNB *magazine* is een uitgave van De Nederlandsche Bank N.V. Het is een productie van de Afdeling Communicatie en verschijnt zes keer per jaar.

Redactie-adres

DNB *magazine*
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
Telefoon 020-5242035
Fax 020-5242228
E-mail (redactie): magazine@dnb.nl
Internet: www.dnb.nl

Hoofredactie

Carina de Wijs (a.i.)

Eindredactie

Carina de Wijs, Joyce Albers
Aan dit nummer werkten mee
Eelco van den Berg, Jaap Bikker,
Jaap Bos, Maria Demertzis,
Marlies Dijkstra, Frans van der
Heijden, Eduard van Holst
Pellekaan, Kees Klaasse,
Monique de Knegt, Peter
Meijering, Maarten van Rooij,
Margot Selders, Rutger Vahl,
Erica Verdegaal, Benno van der
Zaag

Fotografie/Illustraties

Rob Meulemans, Leon Mussche

Vormgeving en druk

Fd-Reproductie

Abonnementen

Een abonnement op DNB *magazine* is gratis en uitsluitend schriftelijk of per e-mail aan te vragen.

Adreswijzigingen en opzeggingen eveneens schriftelijk opgeven.

Abonnementenadministratie

DNB *magazine*
Antwoordnummer 2670
1000 PA Amsterdam
E-mail: aanvraagmagazine@dnb.nl

Artikelen uit DNB *magazine* mogen **niet** zonder toestemming van de redactie worden overgenomen.

- 4** **Nederlandse huishoudens durven weer**
Onderzoek DNB laat toename consumentenvertrouwen zien
- 8** **Ons financiële stelsel kan wel tegen een stootje**
Onderzoek IMF naar stressbestendigheid Nederlandse instellingen
- 12** **Afronden fluitje van een cent**
Nederland gaat massaal over op de afrondingsregel
- 16** **Een nieuwe generatie staat voor de deur**
Ontwikkelen en ontwerpen van eurobiljetten
- 20** **Basel II flexibeler en nauwkeuriger**
Herzien kapitaalakkoord verbetert risicomanagement banken
- 24** **'Vergrijzing vraagt om andere arbeidsmoraal'**
Econoom Lans Bovenberg vindt dat Nederland sociaal moet vernieuwen
- 28** **'Het hoort ook bij DNB om voorop te lopen'**
Visiting Scholars Programme 'zonder meer een aanwinst'
- 30** **Een dikke zeven voor e-Line**
Enquête onder gebruikers nieuw systeem signaleert alom tevredenheid

Verder

3	Redactioneel
11	Bankgeheimen
16	Leven van een bankbiljet
18	Banktueel
27	Kunstopodium
33	Seminars
35	Informatie

En, doet uw supermarkt het? En uw bakker, slager? Waarschijnlijk wel. Het overgrote deel van de Nederlandse detailhandel rondt sinds 1 september jl. af op vijf eurocent. De 1 en 2 eurocentjes worden niet afgeschaft, we kunnen het niet vaak genoeg benadrukken, maar de eindbedragen worden afgerond op het naastliggende veelvoud van vijf cent. 'Eindelijk', verzuchtten diverse bevraagde consumenten.

Over de combinatie muntjes en consumenten gesproken: DNB heeft haar jaarlijkse *Household Survey* zojuist afgerond. Het blijkt dat de Nederlandse consument zich steeds meer in de schulden steekt, vooral voor de aanschaf van een huis. In geen ander Westers land hebben huishoudens zulke hoge schulden. En dat terwijl de Nederlander opvallend heftig heeft gereageerd op bijvoorbeeld de wereldwijd dalende aandelenkoersen, 9/11, de aanval op Afghanistan, de stijgende olieprijs. Het overkwam niet alleen Nederland. En toch trapte de Nederlandse consument onverhoeds hard op de rem. In het openingsartikel van dit nummer van DNB *magazine* leest u er meer over.

De gevolgen van de vergrijzing van Nederland worden onderzocht in het nieuwe kennisinstituut Netspar. DNB *magazine* sprak met de initiatiefnemer, de Tilburgse economiehoogleraar Lans Bovenberg.

Verder in dit nummer onder meer aandacht voor het nieuwe Kapitaalakkoord (Basel II), het betalingsbalanssysteem e-Line, en niet te vergeten het *Financial Sector Assessment Program* (FSAP) van het IMF, waarbij (de stabiliteit van) het Nederlandse financiële stelsel is getoetst en prima scoorde.

Carina de Wijs

Nederlandse huishoudens durven weer

Onderzoek laat toename consumentenvertrouwen zien

Het gemiddelde Nederlandse huishouden steekt zich steeds dieper in de schulden. Hoe riskant is dat? Wil de Nederlander extra betalen voor zijn pensioen? En waarom hielden wij de afgelopen jaren de hand op de knip terwijl de rest van Europa vrolijk doorconsumeerde? Aan de hand van het jaarlijkse *Household Survey* probeert DNB de Nederlander en zijn omgang met geld te duiden. 'We houden van zekerheid maar worden steeds minder voorzichtig.'

Eduard van Holst Pellekaan

'In 2004 zien we een verbetering van het consumentenvertrouwen'

Huishoudens in kaart gebracht

Om bij te dragen aan de financieel-economische stabiliteit van Nederland analyseert DNB jaarlijks de financiële positie en het economische gedrag van de financiële markten en instellingen, de bedrijven én de Nederlandse gezinnen. Voor het in kaart brengen van de vaderlandse huishoudens maakt DNB gebruik van het DNB *Household Survey* (DHS). In het *survey* wordt vooral gekeken naar zaken als bezit en schuld, de gevolgen van eventuele rentestijgingen of dalende huizenprijzen, de opvattingen over onze pensioenregelingen en onze houding ten aanzien van risico en rendement. De enquête wordt gehouden onder een representatieve steekproef van

zo'n 1.500 gezinnen. Deze populatie bestaat uit een vaste groep mensen die al sinds 1993 meewerken. Als er mensen uitvallen, worden nieuwe deelnemers met dezelfde kenmerken geworven. De aard van de vragen verandert zo weinig mogelijk. De interpretatiemogelijkheden, met name voor de ontwikkelingen op de langere termijn, worden zo aanzienlijk uitgebreid. 'Voor beleidsmakers is dat extra interessant. Wij hebben kwantitatieve gegevens waarmee je beleid kunt onderbouwen maar ook toetsen', aldus DHS-onderzoeker Marco Hoeberichts.

Het Nederlandse huishouden had het in 2003 niet gemakkelijk. Voor het eerst in tien jaar liep het gezamenlijke reëel beschikbare inkomen terug (met 1,3 procent) als gevolg van stijgende premies en teruglopende werkgelegenheid. Het consumentenvertrouwen nam sterk af en bereikte het laagste punt sinds 1981. De beurs lieten we wederom links liggen, we gaven er de voorkeur aan onze risicoloze spaartegoeden verder uit te breiden. Wel staken we ons steeds dieper in de schulden, vooral om hypotheekleningen af te sluiten voor het eigen huis, dat de afgelopen jaren flink in waarde steeg. Dit alles blijkt uit het jaarlijkse DNB *Household Survey* (DHS).

'In 2002 was deze trend ook al waarneembaar, maar in 2003 was de toename van de schuldpositie extra sterk', zegt Maarten van Rooij van de divisie Wetenschappelijk onderzoek, tevens belast met het DHS. Opvallend is dat het aantal kortlopende hypotheekleningen toeneemt. Uit de enquête van vorig jaar bleek dat bij twintig procent van de respondenten de hypotheekrente binnen twee jaar opnieuw zou worden vastgesteld. Dit jaar krijgt niet minder dan dertig procent te maken met een binnen twee jaar aflopende hypotheek. Voor starters is dat een risico. Als de rente stijgt, komt die groep mogelijk in de problemen.

Pensioen is belangrijk

Een belangrijk thema vorig jaar was de houding van Nederlanders ten aanzien van vroegpensioenering en pensioenvoorzieningen. De maatschappelijke en beleidsdiscussies over dit onderwerp woeden onverminderd voort, en dus kwam het pensioen in het DHS van dit jaar opnieuw uitvoerig aan bod. De Nederlander vindt zijn pensioen erg belangrijk en hecht sterk aan het niveau van de huidige AOW-voorziening. Op de vraag of hij extra wil bijdragen

om de huidige voorzieningen op peil te houden, antwoordt hij overwegend positief. De respondenten vinden vooral de AOW-leeftijd van 65 jaar belangrijk.

Van Rooij: 'In 2003 bleek de kennis van mensen over hun eigen pensioenvoorziening zeer gebrekkig. We vroegen dit jaar of er dan meer voorlichting moest komen. Maar daar blijkt niet zoveel

'In geen enkel ander Westers land hebben huishoudens zulke hoge schulden'

behoefte aan. De Nederlander voelt zich geïnformeerd genoeg, en als hij het echt nodig vindt, weet hij de informatie wel te vinden.'

Eigen-woningbezit

Wat is op basis van deze gegevens nu het beeld van de vermogens- en schuldpositie van het Nederlandse gezin? Om dat scherp in beeld te krijgen, hebben Maarten van Rooij en Marco Hoeberichts, eveneens werkzaam bij Wetenschappelijk onderzoek en belast met het DHS, de balanspositie van huishoudens over een langere periode bekeken: van 1995 tot 2004. Daarbij werden de huishoudens ingedeeld naar inkomensklassen en werd

Van shopaholic naar enthousiaste spaarder

Eind jaren negentig was Nederland nog het wonderkindje van Europa met jaarlijkse groei-percentages van drie procent of meer. Maar na 2000 ging het snel bergafwaarts en in de periode 2001-2003 presteerde de Nederlandse economie gemiddeld slechter dan het eurogebied. Terwijl de arbeidsmarkt nog krap was en de koopkrachtontwikkeling gunstig, trapte de Nederlandse consument in 2001 en de daaropvolgende jaren onverhoeds hard op de rem. De dalende consumptiegroei was sterker dan fundamentele economische factoren konden rechtvaardigen. Economen, gewend om hun voorspellingen te baseren op variabelen als inkomen, vermogen, rentestand en arbeidsmarkt, zaten er met hun prognoses steevast naast.

In het artikel 'De Nederlandse consument: van shopaholic naar enthousiaste spaarder' (DNB-Kwartaalbericht van september 2004), vragen de auteurs Ronald Bosman en Jos Jansen zich af in welke mate onzekerheid en bijzondere, psychologische factoren hierbij een rol hebben gespeeld.

Wereldwijd dalende aandelenkoersen, 9/11, de aanval op Afghanistan en de stijgende olieprijs - het overkwam niet alleen Nederland. Toch bleef de consumptie in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten op niveau. Bosman: 'Door de daling van de beurskoersen kwamen de Nederlandse pensioenfondsen in de problemen. Dat veroorzaakte veel onzekerheid. In tegenstelling tot de Britten

en Amerikanen zijn wij nogal risicomijdend. Een toename van onzekerheid heeft daardoor mogelijk grotere effecten.'

Nederlanders keerden zich af van risicovol beleggen en zetten hun geld op risicoloze spaarrekeningen. Tegelijkertijd ontstond grote ontevredenheid over de publieke voorzieningen en de manier waarop de politiek functioneerde, getuige de snelle opkomst van Pim Fortuyn. De pessimistische houding van consumenten in 2001 zette een zichzelf versterkend proces in gang: door minder bestedingen werd de economische neergang versterkt en bleven er redenen voor pessimisme bestaan. Daarnaast moet het aanhoudend slechte nieuws van de daaropvolgende jaren – de boekhoudschandalen, de moord op Fortuyn, binnen een jaar twee keer verkiezingen, de invoering van de euro en de hoge gevoelsinflatie – een relatief groot effect hebben gehad.

Bosman: 'In 2004 zien we weer een verbetering van het consumentenvertrouwen en de werkloosheidsverwachtingen. Dat zijn essentiële indicatoren voor het herstel van de consumptie. Ook het aantal beleggers neemt voor het eerst sinds 2000 weer toe. Een lange periode van risico-aversie lijkt op zijn einde te lopen. Waarschijnlijk hebben we een zeer uitzonderlijke periode achter de rug, waarin de mensen toch enigszins ten prooi zijn gevallen aan een zekere collectieve gekte. Onze inschatting is dat de periode 2000-2003 een incident was, geen structurele ontwikkeling.'

onderscheid gemaakt tussen gezinnen met en zonder eigen woning. Voorts werd het gedrag van Nederlandse huishoudens vergeleken met dat van Europese, Britse en Amerikaanse huishoudens. Hoeberichts: 'In het afgelopen decennium is het nettovermogen van de middengroepen (huishoudinkomen tussen de 12.900 en 35.100 euro netto per jaar) aanzienlijk gestegen. Daardoor nam hun aandeel in het totale Nederlandse vermogen toe: van 46 procent in 1995 naar 58 procent in 2004. Deze stijging hangt samen met het sterk gestegen eigenwoningbezit binnen deze groepen.'

Je kunt daarmee zeggen dat de balanspositie van het gemiddelde Nederlandse gezin in de afgelopen tien jaar is verbeterd en solide oogt. Mede onder invloed van de lage rente kon het aantal afgesloten hypotheek en oversluitingen sterk

'Het aantal beleggers neemt voor het eerst sinds 2000 weer toe'

toenemen. Nederland steekt zich dan wel grootscheeps in de schulden maar investeert tegelijkertijd in eigen bezit en lijkt ervan uit te gaan dat het risico dankzij de stabiele rente en huizenmarkt beperkt is.

Hoge schulden

Toch zijn er wel kwetsbare groepen, zegt Hoeberichts. De *loan-to-value* ratio (de verhouding hypotheekschuld-woningwaarde) voor starters en doorstromers steeg de afgelopen tien jaar van zeventig procent naar maar liefst negentig procent. Vijf procent van alle woningbezitters heeft zelfs een hypotheekschuld die groter is dan de waarde van het huis. Bij een daling van de huizenprijzen met twintig procent zou dit percentage oplopen tot 13,5. En dan is er nog de groep mensen (vier procent van de gehele bevolking) die meer schulden heeft dan activa, en een laag inkomen. Is dat zorgwekkend? Hoeberichts: 'Die huishoudens zullen het niet gemakkelijk hebben, maar als je kijkt naar de omvang van de schulden, dan valt het wel mee. Het is niet zorgwekkend voor de banken en ook het effect op de Nederlandse economie is zeer beperkt.'

Internationaal gezien is het Nederlandse gezin een buitenbeentje. In geen ander Westers land hebben huishoudens zulke hoge schulden. Ook de toename van die schulden is in Nederland

uitzonderlijk hoog. In de periode 1995-2003 namen de schulden van Nederlandse gezinnen toe met 45 procent van het bbp (bruto binnenlandse product, het totaal van goederen en diensten dat een land produceert) tegen circa tien procent in het eurogebied, twintig in het Verenigd Koninkrijk (VK) en achttien in de Verenigde Staten (VS). En ook wat betreft beleggen lopen Nederlanders uit de pas: slechts vijftien procent van onze activa beleggen we in risicovolle producten als aandelen en obligaties, tegen 38 procent in het eurogebied, 17 procent in het VK en 54 procent in de VS. We lijken liever te sparen.

Toch is aan de terugloop van de aandelenbeleggingen, ingezet in 2000, vorig jaar een einde gekomen. In 2004 nemen ze zelfs weer licht toe, net als overigens in het VK en de VS. 'We houden van zekerheid,' zegt Maarten van Rooij, 'dat zie je aan de waarde die we hechten aan het eigen-woningbezit en een goed pensioen. Maar zoveel verschillen we nu ook weer niet van de landen om ons heen. We worden wel degelijk steeds minder voorzichtig. Dat zie je aan de toename van het aantal kortlopende schulden – in het VK en de VS al jarenlang *usance*.' ●

Ons financiële stelsel kan wel tegen een stootje

Onderzoek IMF naar stressbestendigheid Nederlandse instellingen

Financieel Nederland is behoorlijk stressbestendig. Als morgen de aandelen met 45 procent kelderen of een dollarcrisis uitbreekt, blijven de instellingen gewoon overeind. Na een grondige toets noemt het IMF ons financiële stelsel 'fundamenteel gezond'. Een terugblik met twee drijvende krachten (DNB/PVK) achter een succesvol *assessment*.

Frans van der Heijden

Een financiële crisis kan plaatselijk beginnen, maar in korte tijd een werelddeel in zijn greep krijgen. Dat werd pijnlijk duidelijk in 1997, toen een waardedaling van de Thaise munt in heel Zuidoost-Azië tot grote financiële instabiliteit leidde. Wankele wisselkoersen, vallende valuta, instortende instellingen. Het werd een duur spelletje domino. De ene na de andere economische ‘tijger’ viel nu zelf ten prooi aan kennelijke zwaktes in het systeem.

Voor het Internationaal Monetair Fonds (IMF), in 1944 opgericht om landen met financiële problemen te helpen, was de Aziatische crisis aanleiding om meer aandacht aan preventie te besteden: hoe voorkomen we dat zo’n crisis ontstaat en overslaat? Samen met de Wereldbank werd het *Financial Sector Assessment Program* (FSAP) ontwikkeld. Dit FSAP is een toets, bedoeld om (uiteindelijk alle) IMF-lidstaten te *screenen* op kwetsbare plekken in hun stelsel – én daar tijdig iets aan te doen.

Sinds in mei 1999 het *assessment* werd geïntroduceerd, is bijna de helft van de lidstaten aan de beurt geweest. ‘Tegen de honderd landen dus’, schat Jan Rein Pruntel, beleidsmedewerker Toezicht. ‘Tenminste, als ik goed heb opgelet bij de intocht van de Olympische teams.’ Zo’n drie jaar geleden vonden DNB en het ministerie van Financiën dat het IMF ook maar eens in Nederland moest komen kijken. Intern werden voorstellen geschreven en een half jaar later, in januari 2002, ging de officiële aanmelding de deur uit. Samen met PVK-collega’s Ruud Pijpers en Kiki Vollebregt nam Pruntel de coördinatie en invulling van het FSAP voor zijn rekening.

Mooie blauwe ogen

Voordat er in het najaar van 2003 uiteindelijk een internationaal gezelschap ‘pottenkijkers’ in Nederland zou neerstrijken, stond de organisatie nog het een en ander te doen. Pruntel: ‘Nu hadden Ruud en ik zelf als assessoren ervaring met FSAP’s in andere landen, dus we wisten wel hoe je zoiets aanpakt.’ Pijpers, lachend: ‘Als je aan de andere kant van de tafel zit, ja!’ Een grapje, maar toch: de vier vuistdikke mappen die ze het IMF ter voorbereiding toestuurden, zullen niet op een achternamiddag zijn volgeschreven. Bij wijze van *self assessment* – te beoordelen door het IMF – moest uitputtend te boek worden gesteld welke regels, codes en *core principles* onze financiële wereld hanteert, en in hoeverre die wereld daar zelf aan voldoet. Vervolgens is het dan aan externe deskundigen om er nog eens hun kritische, onafhankelijke blik over te laten gaan.

En zo geschiedde. Tussen 27 oktober en 7 november 2003 verspreidde zich een twaalftal IMF-medewerkers en buitenlandse toezichthouders over financieel Nederland, om zich ervan te vergewissen dat ons stelsel stabiel in elkaar steekt. Ze voerden

gesprekken op de ministeries van Financiën en Sociale Zaken en Werkgelegenheid, bezochten banken, verzekeraars en pensioenfondsen, praatten bij met mensen van DNB, PVK en de Autoriteit Financiële Markten (AFM), en gingen op de koffie bij accountants en het Actuarieel Genootschap. Aan gespreksstof geen gebrek: wet- en regelgeving, corporate governance, risicobeheersing en crisismanagement, liquiditeit, betalingsverkeer en – *last but not least* – het toezicht.

De assessoren hielden het niet bij vragen, ze wilden ook graag zaken zien. Pruntel: ‘Er wordt veel gecheckt. Ze geloven je echt niet op je mooie blauwe ogen!’ En Pijpers: ‘Zodra ergens licht kiert, gaat de koevoet ertussen. Dingen mooier voorstellen dan ze zijn, heeft geen zin. En trouwens, daar zou je zelf ook niks aan hebben. Goed meedoen aan het FSAP is puur eigenbelang.’

Stressbestendig

Een belangrijke graadmeter voor de stabiliteit van een stelsel is de stressbestendigheid van financiële instellingen. Het FSAP bleek een mooie aanleiding om eens wat rampscenario’s op het financiële wereldje los te laten en vervolgens ‘door te rekenen’ hoe dat zou uitpakken voor banken, verzekeraars en pensioenfondsen. Pruntel: ‘Dergelijke *stresstests* hadden we nog nauwelijks in Nederland. Mensen van DNB en PVK hebben ze, in overleg met instellingen en het IMF, speciaal voor het *assessment* ontwikkeld.’

‘Het was een mooie aanleiding om eens wat rampscenario’s op het financiële wereldje los te laten’

In de scenario’s waaraan instellingen werden blootgesteld, ging nogal wat mis, mede door het domino-effect. Bijvoorbeeld: bedrijfsschandalen veroorzaken vertrouwenscrisis, aandelenkoersen kelderen, consumenten verliezen vertrouwen, onroerendgoedprijzen dalen sterk en: economische groei stagneert. Of, een internationale variant: buitenlandse investeerders verlaten de VS, de dollar raakt in onmin ten gunste van de sterke euro, de concurrentiepositie verzwakt. Ergo: economische neergang. Pruntel: ‘Geen dagelijkse akkiefietjes, nee. Maar ze zijn mogelijk. Bovendien: je moet voldoende stress op het systeem leggen, anders krijg je niet de informatie die je nodig hebt.’

En die informatie luidde, in het kort: Nederlandse banken zijn goed bestand tegen ontwaardende markt- en kredietrisico’s, en ook

verzekeraars blijven onder ‘rampzalige’ omstandigheden solvabel genoeg. Alleen pensioenfondsen blijken gevoeliger voor schokken, vooral als die gelijktijdig optreden. Pijpers: ‘Doordat pensioenfondsen meer in aandelen beleggen dan verzekeraars,

vanwege hun aard al een zekere risicospreiding: ze hebben veel verschillende activiteiten, dus niet alle eieren liggen in één mandje. Bovendien zijn hun belangen over diverse landen en markten verspreid.’

Je moet voldoende stress op het systeem leggen

krijgen ze ook een grotere klap als de koersen kelderen. Bovendien: de *stresstests* zijn uitgevoerd met als uitgangssituatie eind 2002, dus nadat er al de nodige ‘echte’ flinke klappen op de aandelenmarkten waren gevallen. Als je dáár dan nog eens met de knuppel overheen gaat... Veel hangt af van hoe je stelsel is ingericht, vooral dáárover ging het bij het *assessment*. En daarin zetten we de laatste jaren ook flink wat stappen. Zie bijvoorbeeld de nieuwe Pensioenwet en het Financieel Toetsingskader.’

Overigens complimenteerde het IMF het toezicht met de stevige maatregelen om de dekkingsgraad van de pensioenfondsen (tussen 1999 en 2002 gemiddeld van 150 naar 108 procent gedaald) te herstellen. Hun financiële positie is na 2002 fors verbeterd.

Niet alle eieren in één mandje

Het Nederlandse stelsel wordt gedomineerd door een handvol grote en complexe instellingen, die zich ook in het buitenland sterk doen gelden. Deze conglomeraten, zoals ING en Fortis, kregen daarom bijzondere aandacht in het FSAP. Pruntel: ‘Er is nadrukkelijk gekeken hoe die instellingen zelf hun risico’s beheersen. Welnu, volgens het IMF staan we ook in dat opzicht internationaal in hoog aanzien. Conglomeraten kennen trouwens

Het ontstaan van dit soort grote instellingen was tevens de aanleiding om het toezicht anders in te richten. Over die recente hervorming – de scheiding tussen gedragstoezicht en prudentieel toezicht, en het onderbrengen van alle prudentiële taken (macro en micro) bij DNB/PVK – is het IMF goed te spreken. Het draagt bij aan een blijvend effectief toezicht op een financiële sector die met z’n dominante conglomeraten steeds ingewikkelder wordt, luidt de conclusie. Wel leverde het FSAP ook enige verbeterpunten op. Eén daarvan: als de doelstellingen van het toezicht preciezer worden omschreven, kunnen de toezichthouders makkelijker rekenschap afleggen. Ook de afstemming tussen AFM en DNB/PVK kan nog wat beter om overlap en hiaten te voorkomen.

‘Uiteraard doen we ons voordeel met de aanbevelingen’, stelt Pijpers. Zo krijgen de doelstellingen van het toezicht zeker een nadere uitwerking in de nieuwe Wet financieel toezicht. ‘Maar let wel: op de meeste fronten waren we al druk bezig.’ Echte verrassingen heeft het FSAP dus niet opgeleverd. ‘Dat zou ook geen goed teken zijn’, zegt Pruntel. ‘Maar het is altijd prettig om bevestigd te krijgen dat je op de goede weg zit met wat je in gang hebt gezet. En dat is precies wat het FSAP ons met z’n heldere en kritische blik van buitenaf heeft gebracht.’ ●

Bankgeheimen

Om de stelling te onderschrijven dat 'geld ertoe doet', hoef je geen Nobelprijswinnaar economie te zijn zoals Milton Friedman. Ook voor het Nederlandse publiek speelt geld een belangrijke rol, en dan vooral in haar gedaante als chartaal betaalmiddel.

De grote belangstelling voor munten en biljetten blijkt bijvoorbeeld uit de hoeveelheid persvragen die ons hierover bereikt. Over geen enkel ander onderwerp komen er zoveel persvragen binnen. In 2002 en

Emotionele waarde

vorig jaar had veertig procent van de persvragen betrekking op (chartaal) betalingsverkeer. Een kleine dertig procent ging over monetaire zaken en andere algemeen-economische onderwerpen, terwijl twintig procent van de gevraagde informatie te maken had met de rol van DNB als prudentieel toezichthouder op financiële instellingen. Het resterende deel van de persvragen valt niet direct onder één van de drie kerntaken te rangschikken.

Over de eerste zes maanden van dit jaar valt zelfs een toegenomen belangstelling voor het betalingsverkeer te constateren: ruim de helft van de binnengekomen persvragen ging over de falsificaten, detectie-apparatuur, de slijt-

vastheid van eurobiljetten, de afrondingsproef op 5 eurocent in Woerden, het lot van de 1 en 2 eurocent of over het inwisselen van guldens.

De invoering van de euro heeft één ding heel duidelijk gemaakt, namelijk dat het publiek geld een grote emotionele waarde toekent. Ook al betalen we steeds meer elektronisch, met plastic of via internet, het zijn de munten en biljetten die ons echt raken. Voor de herkenbaarheid van een centrale bank, wier enige tastbare product bankbiljetten zijn, is dat geen onplezierige constatering.

Dat wil overigens niet zeggen dat DNB uitsluitend gekend wordt als een instelling die waakt over het ordelijk verloopend betalingsverkeer. Zo weten de Nederlanders, blijkens een aantal recente enquêtes, heel goed dat DNB eveneens waakt over de gezondheid van de financiële instellingen. Dat DNB verder ook bekendheid geniet als autoriteit op het terrein van de economie in den brede kan

Benno van der Zaag,
woordvoerder van de
Nederlandsche Bank

bijvoorbeeld worden opgemaakt uit het grote aantal aanvragen voor interviews over monetaire c.q. algemeen-economische onderwerpen. Het aantal gehonoreerde interviews hierover is dan ook verreweg het hoogst (ruim veertig procent gemiddeld in 2002 en 2003), dus ook groter dan het aantal interviews over betalingsverkeer (een kleine twintig procent).

Behalve over deze drie kerntaken mag DNB zich de laatste tijd ook verheugen in de belangstelling van de media over de instelling zelf. Zo zijn er de nodige krantenkolommen gewijd aan de pensioen- en salarisregelingen van met name de top. Met die interesse is niets mis. Integendeel, een instelling als DNB met publieke taken heeft ook hierover tekst en uitleg te geven. Niet voor niets wordt in het DNB-Jaarverslag over de arbeidsvoorwaarden al jarenlang openheid van zaken gegeven. Minder plezierig is het daarom als in de publiciteit de feiten niet altijd even goed tot hun recht lijken te komen waardoor het gevaar bestaat dat de beeldvorming op aannames en suggesties gebaseerd dreigt te worden. Graag verwijs ik daarom naar de website van DNB (www.dnb.nl, routing 'Pers', en verder 'Nieuws, persberichten en speeches') waarop twee open brieven van president Nout Wellink te raadplegen zijn die mogelijk gerezen misverstanden over dit onderwerp uit de weg kunnen ruimen.

Afronden fluitje van een cent

Nederland gaat massaal over op de afrondingsregel

De 1 en 2 eurocentjes worden een zeldzaamheid in de Nederlandse portemonnee. Na een geslaagde proef in Woerden zijn op 1 september ongeveer 50.000 winkels vrijwillig ertoe overgegaan af te ronden op 5 eurocent of een veelvoud daarvan. De rest volgt dit najaar. 'Eindelijk verlost van al die kleine muntjes'.

Monique de Knegt

In één adem ratelt de caissière haar instructies af: 'Als klanten pinnen, dan betalen ze gewoon het totaalbedrag. Rekenen ze contant af, dan worden totaalbedragen die eindigen op 6 of 7 eurocent naar beneden afgerond, op 5 dus, en bedragen die eindigen op 8 of 9 naar boven, op een tental. We nemen wel 2 of 1 eurocenten aan, maar ik geef ze niet meer retour. Dat hoeft niet meer als je afrondt.'

Christl is één van de vele caissières die onlangs werden geïnformeerd over de afronding op 5 eurocent. Vanaf 1 september ronden, naar schatting van het Platform Detailhandel, alle markt-kooplui hun prijzen af en hebben ongeveer 50.000 winkels een sticker op hun deur en kassa gekregen met de tekst: 'Hier worden contante betalingen afgerond'. En als de klanten net zo soepel reageren als tijdens de proef in Woerden, dan wordt invoering van het afronden een fluitje van een cent.

'Europa volgt'

De tweehonderd winkels van Uniconsult (55 slijterijen, veertig drogisterijen en honderd supermarkten) zijn er in juli al op overgegaan. 'Na de succesvolle proef in Woerden hebben we meteen stickers besteld en onze mensen geïnstrueerd. Vervolgens is de software van meer dan duizend kassa's aangepast. Iedereen is blij met de afronding. Caissières en klanten reageren enthousiast. Ik ben ervan overtuigd dat straks heel Europa afrondt', aldus directeur Henk van den Broek van Uniconsult.

Het terugdringen van de kleine munten was een kwestie van tijd. Al meteen bij de invoering van de euro in 2002 waren er klachten over de 1 en 2 eurocenten. Consumenten konden ze moeilijk uit elkaar houden en winkeliers en banken vonden de kleine muntjes onhandig en tijdrovend. Hadden ze in de laatste jaren van het guldentijdperk te maken met vijf verschillende munten, nu waren het er acht. Al die muntjes moeten worden gesorteerd en geteld. In de supermarkten zijn jaarlijks circa 1 miljard munten van 1 en 2 eurocent nodig als wisselgeld.

Volgens DNB kost het betalen in winkels, horeca en benzine-stations jaarlijks 3 miljard euro. Betalingen met contant geld

vormen met 2,1 miljard euro de grootste kostenpost. Het bedrag is onder meer nodig om rolletjes muntgeld naar de winkels te brengen. Als het gebruik van de twee kleinste munten wordt teruggebracht, scheelt dat ongeveer dertig miljoen euro per jaar.

Toen in 2002 het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB, zie kader) werd opgericht, was een van de eerste punten die toonbankinstellingen aan de orde stelden: de kosten en het

'Ik ben ervan overtuigd dat straks heel Europa afrondt'

ongemak van de 1 en 2 eurocenten. Het terugdringen van het klein-geld zou ergernis, tijd en dus geld besparen. De muntjes zouden niet meer hoeven te worden geslagen en naar banken en winkels worden gebracht. Winkeliers zouden veel minder tijd hoeven te besteden aan het afrekenen, sorteren en tellen. De voordelen voor de toonbankinstellingen waren helder. Maar de Consumentenbond had zijn bedenkingen. Het publiek was nog amper bekomen van de invoering van de euro en leek niet toe aan weer een verandering. Bram Scholten van de divisie Betalingsverkeer beleid heeft begrip voor de voorzichtigheid van de Consumentenbond. 'De negatieve sentimenten over de invoering van de euro lagen nog vers in het geheugen. Dus is het logisch dat mensen bij nieuwe plannen die hun portemonnee raken, denken dat ze slecht af zijn.'

Het ministerie van Financiën stelde zich ook afwachtend op. Maar het plan liet niemand los. In Finland was het toch ook gelukt. En belangrijker: Nederland was al eerder tot afronding overgegaan, in het guldentijdperk. In 1983 werd de guldencent afgeschaft. Niet omdat het koperen muntje voor zoveel ongemak zorgde, maar omdat het te duur werd om het te maken. 'Er was in die tijd veel ophef over de afschaffing van de guldencent. Mensen waren gehecht aan het muntje, en meenden ook dat ze door afronding duurder uit zouden zijn. Maar toen de cent eenmaal was afgeschaft en alle winkels afronden, was iedereen positief. De

In het MOB praat iedereen mee

Het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB) stond aan de wieg van de afronding op vijf eurocent. Het MOB is in 2002 ingesteld om het betalingsverkeer zo efficiënt mogelijk te maken. Alle partijen die met betalingsverkeer omgaan zijn in het overleg vertegenwoordigd: winkeliers, banken, consumenten, horeca, ouderen, gehandicapten en chronisch zieken. Het MOB staat onder voorzitterschap van DNB en adviseert de minister van Financiën. Twee keer per jaar komt het overleg bijeen. Er wordt dan gesproken over knelpunten en de maatschappelijke gevolgen van ontwikkelingen in het betalingsverkeer.

Een van die knelpunten vormde het ongemak van de euromunten van 1 en 2 cent. Maar er wordt ook gesproken over de bereikbaarheid van basisbankdiensten die in het geding kunnen komen door het sluiten van bankkantoren. En over technologische ontwikkelingen in het betalingsverkeer. De verwachting is dat de magneetstrip op bankpassen en creditcards in de toekomst zal worden vervangen door een chip, via invoering van de zogeheten EMV-standaard. Deze standaard stelt een aantal eisen om de veiligheid van kaarten die met deze chiptechnologie zijn toegerust te verhogen. Veiligheid staat hoog in het vaandel bij het MOB. Dit geldt zowel voor de veiligheid van betaalproducten als voor persoonlijke veiligheid. Zo heeft het MOB bij haar vergadering van 17 mei jl. banken en betrokken instanties opgeroepen een Centraal Meldpunt Fraude in te richten. Ontwikkelingen rond falsificaties worden nauwlettend gevolgd.

angst dat afronding zou leiden tot prijsverhogingen, bleek ongegrond. Die goede ervaringen zijn een belangrijk element geweest bij de huidige plannen', aldus Scholten.

De afschaffing van de gulden cent ging gepaard met veel emoties. Generaties hadden met de munt betaald. Talloze mensen sloegen aan het hamsteren toen ze hoorden dat de koperen cent zou worden afgeschaft. Die emotie brengen de 1 en 2 eurocenten niet met zich mee. Bovendien verdwijnen ze niet, maar worden ze schaarser. Toeristen en Nederlanders die terugkomen van vakantie zullen de 1 en 2 eurocenten in omloop blijven brengen.

Ondanks het feit dat Nederlanders al bijna twintig jaar gewend waren aan afronding van de gulden cent, leefde de vrees dat consumenten zich bekocht zouden voelen door afronding van de

eurocent. In opdracht van DNB voerde het Center for Economic Research in juni en in november 2003 en in april 2004 een opiniepeiling uit. In juni zei 64% positief dan wel neutraal te staan tegenover afronden, in november was dat ruim 70%, en in april 2004 bleken de consumenten vrijwel bij dezelfde mening gebleven.

Proef succesvol

Om te weten hoe het publiek in de praktijk zou reageren, stelde het MOB voor om een proef te houden. Deze Proef Afronding Eurocent werd in Woerden gehouden. Van 26 april tot 6 juni dit jaar werd er afgerond afgerekend in meer dan 130 winkels, horecabedrijven en benzinestations. Raamposters, kassastickers en klantenflyers wezen de klanten op het experiment. Niet alle klanten waren ervan gediend. 'Ze

hebben die muntjes toch niet voor niets gemaakt?! En: 'Dat gaat ons natuurlijk weer geld kosten!'

De praktijk bevestigt dat klanten bij afronding gemiddeld niet beter of slechter af zijn. De ene keer betalen ze één of twee cent te veel, de andere keer één of twee cent te weinig. Het directe voordeel van afronding (een kostenbesparing van dertig miljoen euro) is voor de winkels en banken. Maar, verzekeren supermarktbazen in hun felle concurrentiestrijd, dit voordeel wordt doorgerekend in de prijzen.

Als het goed is, gaat de consument er dus op vooruit. Niettemin waren er klanten die pertinent weigerden twee cent meer te betalen dan het totaalbedrag aangaf, weet Ariena van

De afschaffing van de guldencent ging destijds gepaard met veel emoties

Wageningen. Als medewerker bij de divisie Betalingsverkeer beleid was zij nauw betrokken bij de proef in Woerden. In zes weken tijd zag ze de aanvankelijke weerstand bij consumenten afnemen. Was vóór de proef nog 32 procent tegenstander van afronden, daarna was dit percentage gehalveerd. Consumenten waardeerden vooral het grotere betaalgemak door het kleinere aantal muntjes in de portemonnee. 'Eindelijk verlost van al die muntjes', verzuchtten klanten.

Soepelheid

De supermarkten van Dirk van den Broek delen die ervaring. 'Klanten zijn echt blij dat ze van het gezeur met die muntjes af zijn', zegt directeur Henk van den Broek. Een enkeling staat erop het exacte bedrag contant te betalen. 'Dat kan in deze overgangsfase. Als winkelier ga je geen ruzie maken met een klant over een cent.'

Ook het MOB vindt een soepele houding belangrijk. Van Wageningen: 'Het afronden gebeurt op vrijwillige basis, door de winkelier.

Consumenten waarderen vooral het grotere betaalgemak

De hoofdregel is natuurlijk afronden, maar als een klant erop staat dat hij 1 euro 93 betaalt, dan is het aan de winkelier om samen met de klant de situatie op te lossen. Wij adviseren hierbij enige soepelheid te betrachten.' Mede op basis van de ervaringen wordt in het MOB een advies aan de minister van Financiën voorbereid over een mogelijke wettelijke verankering van het afronden op het naastgelegen veelvoud van vijf eurocent. België overweegt inmiddels ook om op afronding over te gaan. ●

De sticker 'afronding eurocent' is te bestellen bij Platform Detailhandel in Leidschendam. Website: www.platformdetailhandel.nl

Nieuwe serie: Het leven van een bankbiljet

Een nieuwe generatie staat voor de deur

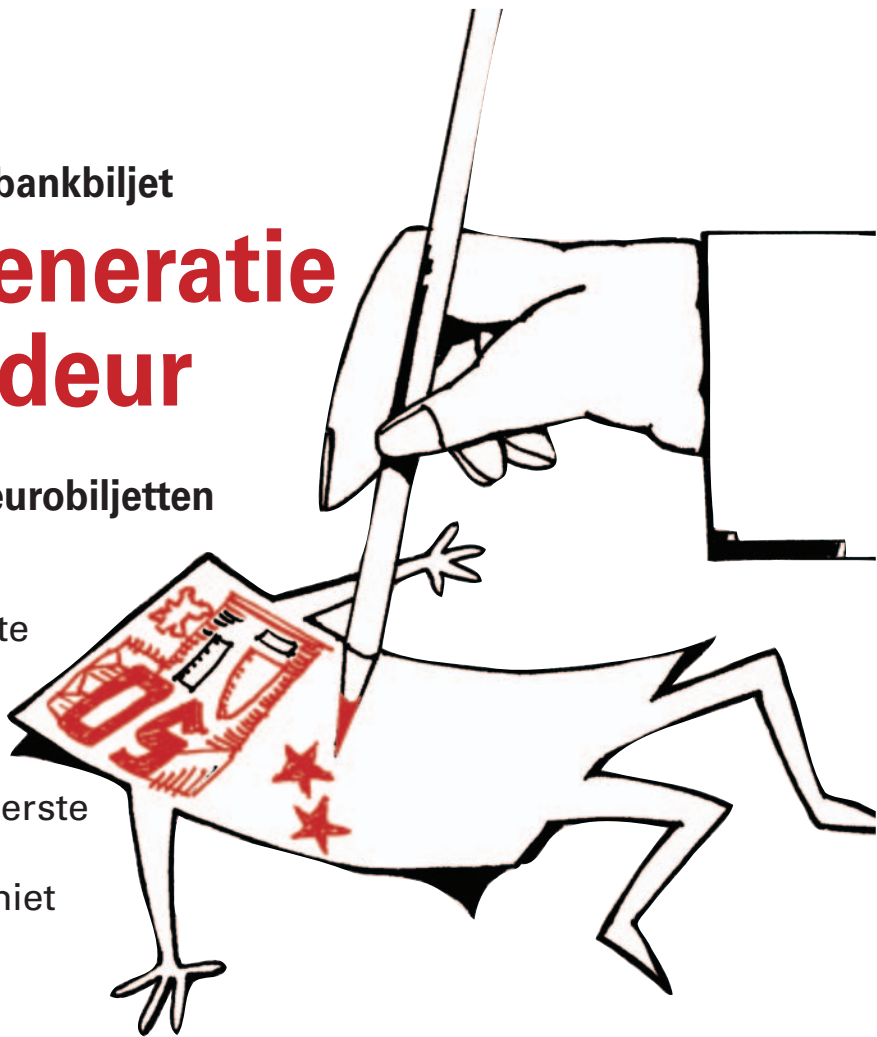
Ontwikkelen en ontwerpen van eurobiljetten

Al sinds de invoering van de eerste serie eurobiljetten in 2002 wordt achter de schermen gewerkt aan een nieuw ontwerp. En vóór het einde van dit decennium zal het eerste model van deze nieuwe serie eurobiljetten het licht zien. Is dat niet wat snel?

Marlies Dijkstra

‘Het is waar dat de levenscyclus van een bankbiljet korter wordt. We vernieuwen sneller, omdat de technologie steeds sneller verandert,’ zegt Ton Roos, hoofd van de afdeling Chartaal beleid & strategie (Cbs). ‘Er worden nieuwe productietechnieken ontwikkeld en er komen nieuwe materialen op de markt.’ Bovendien zitten de valsemunters ook niet stil. Er komt steeds weer nieuwe apparatuur beschikbaar, waarmee een biljet nog waarheidsgetrouwer kan worden nagemaakt. ‘Het publiek moet vertrouwen kunnen houden in de euro als veilig betaalmiddel. Daarom moeten de eurobiljetten doorontwikkeld worden.’

In 2002 is de *task force Research & Development* (R&D) opgericht. In deze *task force*, die zich bezighoudt met onderzoek naar en ontwikkeling en ontwerp van eurobiljetten, zitten zeven experts uit verschillende eurolanden. Zij zijn geen afvaardiging van hun land, maar nemen deel op grond van hun kennis, kunde en ervaring. Roos is één van die experts. Elke zes weken reist hij naar de Europese Centrale Bank (ECB) in Frankfurt om daar zijn collega-experts te ontmoeten. Ze bespreken onderzoeksaanvragen van centrale banken, universiteiten en bedrijven naar de verbetering van de eurobiljetten, en denken na over hoe de nieuwe biljetten nog veiliger kunnen worden uitgevoerd en of de levensduur van de biljetten kan worden verlengd.

‘De nieuwe serie wordt een herontwerp van de eerste. Toch zal iedereen in één oogopslag kunnen zien dat de biljetten totaal anders zijn’, zegt Hans de Heij, eveneens werkzaam bij de afdeling Cbs en betrokken bij het ontwerp van de eerste serie eurobiljetten. ‘In 1992 al werd begonnen met het ontwerp van de eerste serie’, vertelt De Heij. ‘Uitgangspunt was om al het goede van de verschillende nationale biljetten van de deelnemende landen in het eurobiljet terug te laten komen.’ Deze eerste serie eurobiljetten kreeg niet minder dan 37 echtheidskenmerken mee; dat zijn er zeventien meer dan bij het guldenbiljet.

Daarnaast moest er natuurlijk een illustratie op het biljet komen. Hiervoor werd een ontwerpwedstrijd uitgeschreven. ‘Nederland stuurde drie ontwerpen in’, vertelt De Heij. ‘De Oostenrijker Robert Kalina kwam als winnaar uit de bus. Zijn ontwerp werd door zowel een vakjury als door burgers uit verschillende eurolanden als goed beoordeeld.’

Het ontwerpen en ontwikkelen van de eerste serie biljetten had heel wat voeten in de aarde. ‘Alle neuzen moesten toen nog dezelfde kant op worden gezet’, vertelt Roos. ‘Elk euroland moest zich kunnen vinden in het technische ontwerp. Bij het ontwerp van de tweede serie is dat een stuk gemakkelijker: de samenvoegingslag is al genomen.’ Bovendien blijft de tweede serie

eurobiljetten op een aantal punten gelijk aan de eerste serie. ‘Het thema ‘bruggen en poorten’ verandert niet, en ook de afmetingen en de kleuren blijven gelijk.’

‘Valsemunters zitten niet stil, bankbiljetten moeten doorontwikkeld worden’

Vernieuwing is vooral te vinden in de echtheidskenmerken. ‘Op dit moment richt de voorlichting van de centrale banken zich op vier echtheidskenmerken: watermerk, veiligheidsdraad, folie en speciale inkt. Maar het blijkt dat het publiek er gemiddeld maar twee kent’, vertelt De Heij. ‘We hebben nu een aantal pictogrammen ontworpen om de ‘publiekskenmerken’ extra onder de aandacht te brengen. Deze symbolen geven aan wat je moet doen

om het kenmerk te controleren, zoals kijken, kantelen of voelen. De ECB gebruikt deze Nederlandse vinding inmiddels in het voorlichtingsmateriaal over de eurobiljetten. Je zou zelfs kunnen overwegen om de pictogrammen terug te laten komen op de biljetten zelf. Bijvoorbeeld het kantel-icoon bij het hologram.’

De biljetten zijn natuurlijk altijd voor verbetering vatbaar. DNB kreeg bijvoorbeeld een e-mail van een kleurenblinde mevrouw. Zij vertelde dat zij het waardecijfer op de achterkant helemaal niet van kleur zag veranderen als zij het biljet kantelde. ‘Het goede van de open structuur van de ECB is dat zo’n opmerking van het publiek, van de gebruikers van de biljetten, kan worden ingebracht in een vergadering’, zegt Roos. ‘Er wordt serieus geluisterd naar suggesties van burgers, en in de volgende serie biljetten zullen we zeker proberen dit probleem voor kleurenblinden op te lossen.’ ●

In de volgende aflevering van de serie ‘Het leven van een bankbiljet’ staan de productie en het drukken van de bankbiljetten centraal.

‘De Oostenrijker Robert Kalina kwam als winnaar uit de bus’

DNB waarschuwt consument voor malafide geldschieters

Sinds kort plaatst DNB elke zaterdag een waarschuwingsadvertentie in de Telegraaf.

Deze advertenties zijn bedoeld als preventieve maatregel om de consu-

ment te waarschuwen voor eventuele malafide aanbieders van financiële producten. DNB screent zelf ook actief de 'kleine lettertjes' van de advertentierubrieken in

diverse dagbladen om op deze manier niet-legale markttoetreders op te sporen.

CdW

er brief dan aan: De Telegraaf, Postbus 376, 1000 EB Amsterdam. Vergeet vooral niet in de linkerbovenhoek van de envelop het briefnummer te vermelden.

Faxen kan ook: 020-585.8030 of via speurders@telegraaf.nl

Waarschuwing

De Nederlandsche Bank wijst iedereen er nadrukkelijk op zich ten aanzien van financiële aanbiedingen in deze rubrieken goed te informeren over rechten, plichten en risico's voordat men een beslissing neemt. Partijen die terugbetaalbaar geld mogen aantrekken, staan in het register Wet toezicht kredietwezen. Dit register is te raadplegen op de website van de Nederlandsche Bank: www.dnb.nl Bij vragen kan men bellen met de Informatiedesk van de Nederlandsche Bank, 0900 5200 520 (€ 0,35 per gesprek)

Compagnon gezocht

Groeiende organisatie op het gebied van bedrijfsovernames zoekt een compagnon voor de gezamenlijke exploitatie van vastgoed en / of mkb bedrijven. Voor meer info: www.pro-partner.nl

Euro-BV of Ltd voor snel doorstarten bij (dreigend) faillissement

PALMNET: nieuw pensioenmodel

'Pensioenvermogens smelten weg'. Dit soort koppen, en vaak nog fraaier, sierden de pagina's van kranten en tijdschriften toen de aandelenrendementen na de hausse in de jaren negentig gedurende een aantal jaren tegenvielen.

Een steeds terugkerende vraag daarbij was: 'Zijn

onze pensioenvoorzieningen nog betaalbaar?'. Het vormde de aanzet tot een landelijke discussie over de afweging tussen hoogte en beweeglijkheid van pensioenpremies enerzijds en pensioenzekerheid anderzijds.

Op de divisie Wetschappelijk onderzoek is een pensioenmodel

(PALMNET) ontwikkeld dat getalsmatig handen en voeten kan geven aan deze afweging (zie ook www.dnb.nl).

PALMNET geeft een indicatie van de kans dat pensioenfondsen in een situatie van onderdekking komen door ontwikkelingen op de financiële markten. Hierbij is van belang wat pen-

sioenfondsen in aandelen beleggen. Aandelenrendementen zijn doorgaans hoger dan obligatierendementen, maar ook de kans op een slecht jaar is bij aandelenbeleggingen groter.

De modelberekeningen laten zien dat pensioenen door alleen een aantal slechte beleggingsjaren niet opeens onbetaalbaar worden. PALMNET kan dienen als hulpmiddel bij de bepaling van de aandelen-

fractie in de beleggingsportefeuille, de hoogte van pensioenpremies en het opstellen van regels voor premieaanpassingen en indexatiekortingen tijdens goede en slechte perioden op de aandelenmarkten. Dit alles tegen de achtergrond van aanvaardbare risico's voor de zekerheid van de uiteindelijke pensioenuitkering.

MvR

Kwartaalbericht september 2004 is uit

In dit Kwartaalbericht leest u onder andere een artikel over het aantal geregistreerde vervalste eurobiljetten in Nederland.

In de eerste helft van dit jaar zijn 17.212 vervalste eurobiljetten geregistreerd. Dat is nagenoeg gelijk aan het totaal van

de tweede helft van 2003. Deze stabilisatie doet zich in de gehele eurozone voor.

Ook leest u in dit Kwartaalbericht over de voorwaarden voor een succesvol stelsel van gezondheidszorg. Tevens vindt u uitgebreide artikelen over de uitkomsten van

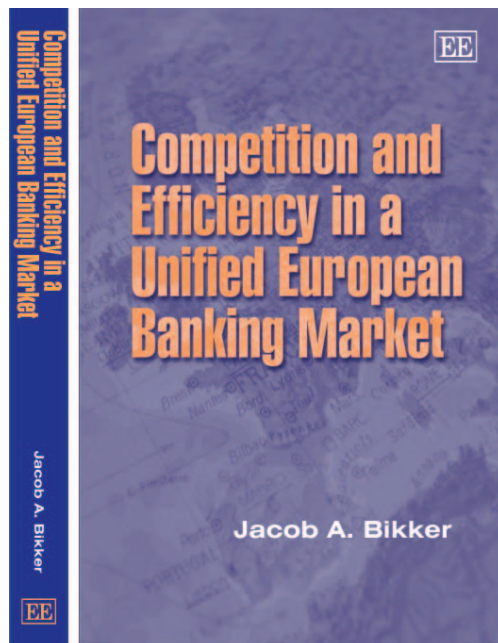
het DNB *Household Survey* en over de bevindingen van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) naar de gezondheid van het Nederlands financiële stelsel, waaraan ook in dit magazine aandacht is besteed. Het Kwartaalbericht opent zoals gebruikelijk met

rapportages over financiële stabiliteit, monetaire en economische ontwikkelingen, toezicht en betalingsverkeer.

JA

Voor bestelwijze zie pagina 35.

Concurrentie en efficiëntie van banken

Onlangs is het boek *Competition and Efficiency in a Unified European Banking Market* verschenen van de hand van Jaap Bikker, werkzaam bij DNB.

In het boek beschrijft hij onder meer hoe concurrentie en efficiëntie van banken kunnen worden gemeten, en hij geeft schattingen daarvan voor alle landen van de Europese unie. Efficiëntie en gezonde concurrentie gaan vaak samen met financiële stabiliteit, en het is voor een centrale bank daarom van belang om daar meer

over te weten. Concurrentie is ook belangrijk voor consumenten en bedrijven. Het dwingt banken om efficiënter te werken, wat kan leiden tot lagere tarieven (prettig voor bankklanten) en tot meer winst (prettig voor aandeelhouders). De EU heeft in het verleden diverse maatregelen genomen om de concurrentie, ook tussen de landen, te bevorderen, met positieve gevolgen.

Het boek gaat daarnaast in op cyclische patronen in winsten, voorzieningen en kredietverlening

van banken, om eventuele procycliciteit van bankgedrag op het spoor te komen. Procycliciteit is het verschijnsel dat banken tijdens een recessie soms te weinig buffers hebben om kredieten te verschaffen, juist als de economie dat het hardste nodig heeft. In het kader van het nieuwe kapitaalakkoord (Basel II) is hier veel belangstelling voor.

Het boek is uitgegeven bij Edward Elgar en telt 311 pagina's.

JB

Prof. dr. Lex Hoogduin, divisiedirecteur Wetenschappelijk onderzoek bij DNB, vertegenwoordigt DNB in het bestuur van het IJCB.

Centrale banken krijgen eigen wetenschappelijk tijdschrift

Begin 2005 moet het eerste exemplaar van het *International Journal of Central Banking* (IJCB) van de persen rollen.

Het IJCB is het eigen wetenschappelijke tijdschrift van de belangrijkste centrale banken van de wereld over theorie en

praktijk van het centrale bankieren. Het IJCB zal door referenten beoordeelde artikelen van een hoog analytisch gehalte bevatten, waarbij de nadruk ligt op onderzoek met betrekking tot monetaire en financiële stabiliteit. DNB roept onderzoekers op om weten-

schappelijke artikelen binnen dit thema in te dienen. Meer informatie hierover op onze website: www.dnb.nl (routing: Onderzoek / Nieuws en agenda).

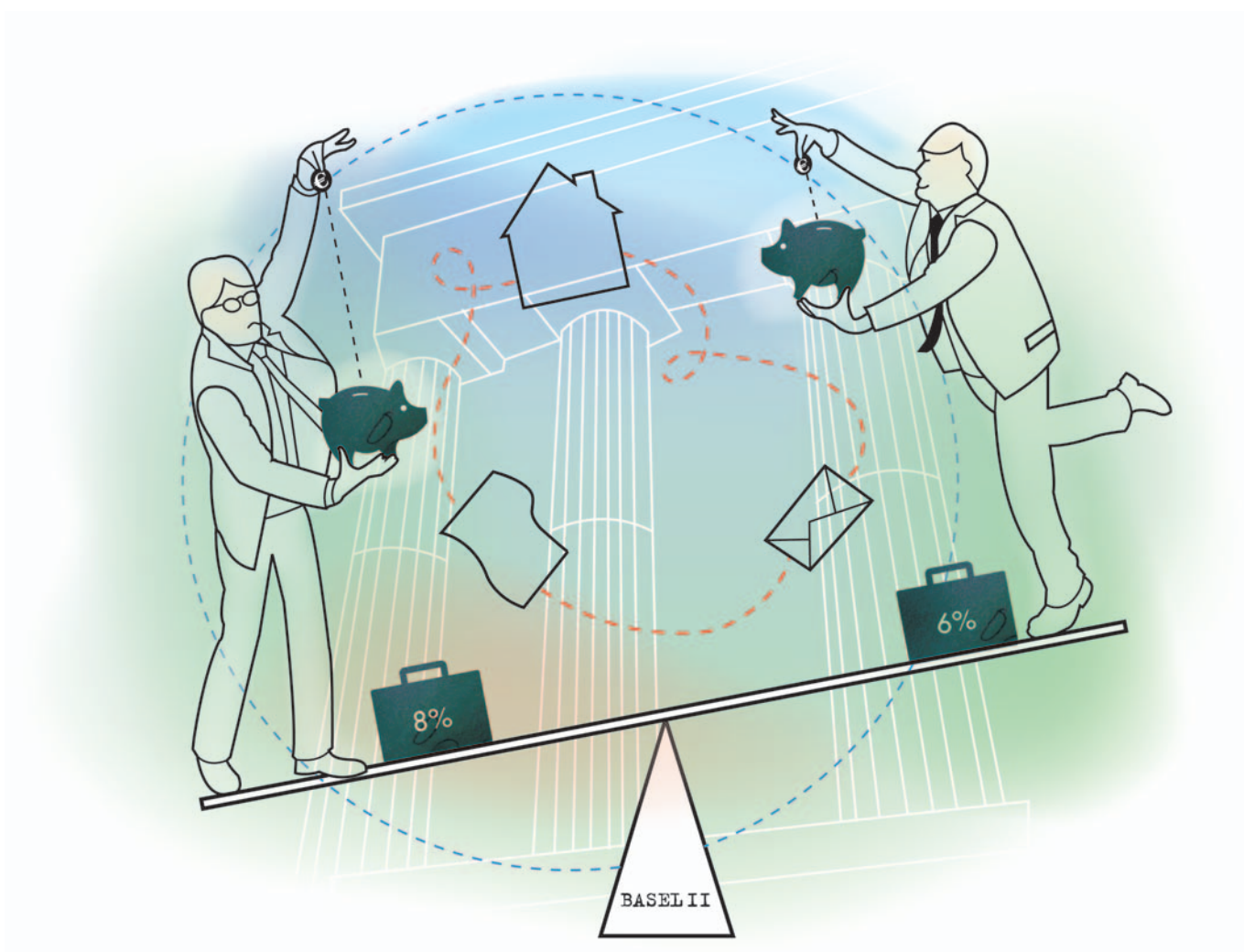
EvdB

Basel II flexibeler en nauwkeuriger

Herzien kapitaalakkoord verbetert risicomanagement banken

In juni ondertekenden de banktoezichthouders van de belangrijkste industrielanden (G10) het kapitaalakkoord Basel II. Vanaf 2007 zal deze overeenkomst de nieuwe internationale standaard worden voor de kapitaalbuffers van banken. Dat leidt tot een betere risicobeheersing en een stabielere financiële sector.

Erica Verdegaal

Wie in Amsterdam een fiets voor zijn bank parkeert, beveiligd die met twee dikke sloten. Wie echter diezelfde bank betreedt en daar 20.000 euro laat bewaren, vertrouwt er maar op dat zijn geld veilig is. Dat vertrouwen is er niet zomaar. Onze en andere overheden bewaken de financiële sector via wetten, regels en aanbevelingen. Vertrouwen in de financiële sector is essentieel voor welvarende maatschappijen als de onze. Soepele (internationale) handel en investeringen zijn ondenkbaar zonder een geavanceerd en betrouwbaar kapitaalverkeer. De doorsnee burger is zich die bescherming nauwelijks bewust.

Toch werd afgelopen juni weer een belangrijke bouwsteen aan het internationale financiële toezichtsgebouw toegevoegd: het Bazels Comité, de banktoezichthouders van de belangrijkste industrielanden (G10), ondertekende in Zwitserland een internationaal akkoord over de hoeveelheden eigen vermogen die banken moeten aanhouden om de kans dat ze onverwacht het loodje leggen, bijvoorbeeld als gevolg van wanbetaling of fraude, te verkleinen. Ingewijden noemen dit akkoord kortweg Basel II, want het is een verbetering en uitbreiding van het internationale kapitaalakkoord Basel I, dat in 1988 werd afgesloten. 'Basel II gaat ervoor zorgen dat banken wereldwijd hun risico's nóg beter gaan managen', zegt beleidsmedewerker Eric Elvers. 'Dat geldt ook voor landen die Basel II niet zelf hebben ondertekend maar het wel invoeren. Elk land dat internationale investeerders wil aantrekken, kan door invoering van Basel II vertrouwen kweken in zijn financiële stelsel. Basel II wordt daardoor, net als Basel I, dé internationale standaard voor het aanhouden van kapitaalbuffers door banken.'

Verzwakt door schuldencrisis

Het Bazels Comité voor het banktoezicht is opgericht in 1975 naar aanleiding van de sluiting van de Duitse bank Herstatt. Deze bank had financiële problemen door ongedekte valutapositionen en slechte debiteuren. Door de plotselinge sluiting werden omvangrijke dollarbedragen door Herstatt niet uitbetaald, banken ontvingen de dollartegoeden waar zij recht op hadden niet, en zij konden op hun beurt dus niet aan hun dollarverplichtingen aan andere banken voldoen. Naar aanleiding hiervan sloot het Bazels Comité het Concordaat: een reeks afspraken over internationaal banktoezicht om zo de noodzaak van informatie-uitwisseling en coördinatie tussen de nationale toezichthouders duidelijk te stellen. Deze afspraken moesten een halt toeroepen aan de geleidelijke verslechtering van de solvabiliteit van banken. Die was onder meer ontstaan door de soepele kapitaaleisen aan Japanse banken, die daardoor snel konden groeien. Om die concurrentie het hoofd te bieden, minimaliseerden ook niet-Japanse banken

hun solvabiliteit. Daarbij waren veel internationaal werkende banken al verzwakt door de schuldencrisis die begin jaren tachtig was uitgebroken. De ontwikkelingslanden zagen hun inkomsten toen kelderen door een wereldwijde recessie. Tegelijk steeg de rente op hun enorme schulden tot recordhoogte. In 1982 meldde Mexico als eerste de betalingen niet meer te kunnen opbrengen. Daardoor kwam het vermogen van diverse Westerse banken in gevaar.

Vertrouwen in de financiële sector is essentieel voor welvarende maatschappijen als de onze

De banktoezichthouders van de G10 wendden deze dreiging af met de afspraken in het kapitaalakkoord Basel I uit 1988. Dit verplicht banken om tegenover kredieten en beleggingen minimale kapitaalbuffers aan te houden om stroppen op te vangen. Voor commerciële kredieten staat bijvoorbeeld minimaal acht procent eigen vermogen, voor hypotheekleningen minimaal vier procent, voor leningen aan banken 1,6 procent en voor leningen aan overheden nul procent.

Eerlijke concurrentie

Basel I maakte het internationale financiële stelsel aanzienlijk stabielier omdat de solvabiliteit van het bankwezen verbeterde. Bovendien bevorderde het akkoord eerlijke concurrentie, omdat alle banken te maken kregen met min of meer dezelfde solvabiliteitseisen. Maar toezicht ontwikkelt zich voortdurend, en na enkele verbeteringen in het toezicht op marktrisico's in 1996 werd de afgelopen vier jaar gewerkt aan een complete herziening van Basel I.

'Ten eerste is die acht procent buffer voor alle soorten commerciële kredieten te grof', zegt Elvers. 'Voor een lening aan een solide bedrijf vereist Basel I evenveel vermogen als voor een risicovol krediet tegen een hoge rente aan een startend internetbedrijf. Dan dwing je banken niet om hun risico's nauwkeurig te taxeren. Ook kent Basel I geen speciale regels voor ingewikkelde financiële producten zoals kredietderivaten en securitisaties, terwijl we de risico's daarvan eigenlijk prima kunnen inschatten.'

Tot slot heeft Basel I onvoldoende aandacht voor operationele risico's: financiële risico's door gebreken in de bankorganisatie of -systemen. Toch kan dat type risico desastreuze gevolgen hebben. Zo ging Barings Bank in 1995 ten onder aan een operationeel risico:

Basel II regelt de voorwaarden voor het zelf inschatten van de benodigde risicobuffer via drie pijlers

de interne organisatie liet toe dat één bankmedewerker het complete bankvermogen ‘vergokte’.

Basel II is flexibeler en nauwkeuriger dan Basel I. Elvers: ‘Straks hoeven banken voor commerciële kredieten niet meer per se die vaste acht procent te reserveren. Ze mogen de benodigde risicobuffer zelf hoger of lager inschatten, afhankelijk van de kredietwaar-

‘Zo ging Barings Bank in 1995 ten onder aan een operationeel risico’

digheid van een debiteur.’ De voorwaarden daaraan regelt Basel II via drie pijlers. De eerste stelt minimale eisen aan kapitaalbuffers. Die buffers moeten afhangen van drie factoren: het door de bank gelopen kredietrisico (zoals wanbetaling), hun marktrisico (zoals koersdaling van aandelenbeleggingen) en hun operationele risico’s (zoals fraude en storingen). Nieuw daarbij zijn de speciale regels voor complexe financiële producten. De tweede pilaar regelt de voorwaarden waaronder banken de benodigde bufferhoogtes zelf

mogen berekenen. Elvers: ‘Als een toezichthouder twijfelt aan het beoordelingssysteem van een bank, dan kan zij extra kapitaaleisen stellen. Van banken wordt in elk geval verwacht dat zij vermogen reserveren voor zaken waarvoor in de eerste zuil geen minimum is vastgesteld.’ De derde pijler van Basel II maakt de kapitaalbuffers van banken voor de buitenwereld inzichtelijk. Elvers: ‘Banken zijn straks verplicht om bepaalde vastgestelde informatie over hun vermogen in hun jaarverslag of op hun website te publiceren.’

Vertaling naar Nederland

Toch zal Basel II de Nederlandse bankwereld niet ingrijpend veranderen, verwacht Elvers op basis van onderzoek. ‘Nederland heeft vooral grote geavanceerde banken. Die doen al aan risicomanagement en houden zekerheidshalve vaak wel tien procent of elf procent reserves aan, in plaats van de minimaal vereiste acht procent. Wel zullen de nieuwe regels hen stimuleren nog betere beheerssystemen te ontwikkelen en een goede vermogensratio te publiceren.’ Voor de werkwijze van DNB zijn de gevolgen van Basel II overigens wel groot. Per 2007 moet DNB gaan beoordelen of de banken al hun soorten risico’s juist inschatten. Elvers: ‘We werken hard aan regelgeving hierover.’

Het twee centimeter dikke kapitaalakkoord is inmiddels vertaald in een nog dikkere stapel papier: twee boeken met Europese concept-wetteksten. Aan deze ‘Derde Richtlijn Kapitaal-toereikendheid’ moeten straks zowel banken als effecteninstellingen voldoen. Elvers: ‘Maar eerst moet het concept nog door het Europese Parlement plus de raad van ministers. Er kan dus nog wat wijzigen.’ Voorts vertaalt het ministerie van Financiën, met behulp van DNB, de Europese Richtlijn in Nederlandse wet- en regelgeving. Op basis daarvan zorgt DNB voor aanpassingen in de toezichtsregelgeving en de toezichtspraktijk. Naar verwachting op 1 januari 2007, zo’n acht jaar na het eerste overleg, is het vernieuwde kapitaalakkoord eindelijk een feit.

‘Toch is die lange termijn begrijpelijk,’ legt Elvers uit. ‘Landen hebben zeer verschillende belangen. Zo is Amerika met name geïnteresseerd in de regels voor creditcard-kredieten, vanwege het grote economische belang ervan. En Duitsland heeft weer vele duizenden kleine banken die bedrijfjes vaak financieren door aandelen te kopen in plaats van door krediet te verstrekken. Dat leidt tot andere belangen en andere risicoprofielen van de banken aldaar.’ ●

Meer informatie over het nieuwe kapitaalakkoord of de herziening van de Europese Richtlijnen en documenten staat op de websites van DNB (www.dnb.nl), de Bank voor Internationale Betalingen (BIB/BIS, www.bis.org), en de Europese Commissie (www.eu.nl).

Zou u graag een dagje Bankdirecteur willen zijn?

In het Bezoekerscentrum van DNB kunt u plaatsnemen op een directeursstoel. Een computer berekent aan de hand van vragen en opdrachten hoe goed u het als directeur zou doen. Wilt u wel eens weten wat er gebeurt als u met de pinpas betaalt? Kleurrijke beelden en animaties laten u zien welke weg uw betaling aflegt voordat het bedrag van uw rekening wordt afgeschreven.

Een rondleiding door het Bezoekerscentrum bevat standaard een multimediashow, een presentatie over de Economische en Monetaire Unie, de euro en een uitleg over het betalingsverkeer. Ook kunt u niet van echt te onderscheiden goudbaren optillen om het gewicht en de waarde te schatten. Daarnaast biedt het Bezoekerscentrum u een uitleg over monetair beleid en een simulatiespel over toezicht. Kortom, u komt alles te weten over het werkterrein van de Nederlandsche Bank.

Bent u geïnteresseerd, maak dan een afspraak voor een rondleiding. De rondleiding is zeer geschikt voor leerlingen uit de hoogste klassen van havo, vwo en meao. Voor groepen met meer voorkennis kan het programma worden aangepast. Duur rondleiding: 2¹/₂ uur. Maximaal aantal deelnemers: veertig personen.

Contactadres:
De Nederlandsche Bank
Bezoekerscentrum
Postbus 98
1000 AB Amsterdam
020 - 524 3493/3339
bezoekerscentrum@dnb.nl

Er kan een geheel nieuwe industrie ontstaan die zich richt op de kapitaalkrachtige gepensioneerden

‘Vergrijzing vraagt om andere arbeidsmoraal’

Econoom Lans Bovenberg vindt dat Nederland sociaal moet vernieuwen

De samenleving vergrijst. Nu is nog één op de acht Nederlanders 65 jaar of ouder. In 2040 zal dit één op de vier zijn. De vergrijzing stelt de samenleving voor grote uitdagingen. Zo zullen de kosten van zorg en pensioenen sterk stijgen en kunnen sociale verhoudingen onder druk komen. Het nieuwe kennisinstituut Netspar, een initiatief van de Tilburgse economie-hoogleraar Lans Bovenberg, gaat onderzoek doen naar de vergrijzings- en pensioenkwesities waarmee we de komende jaren te maken krijgen.

Rutger Vahl

Eerst maar eens twee misvattingen. 1: De vergrijzing is een golf. Na een sterke toename van het aantal ouderen in de komende dertig jaar keren we terug naar 'normale' demografische verhoudingen. Dat is niet waar: ook na de vergrijzingspiek rond 2040 blijft het aantal 65-plussers hoog. De vergrijzing van de samenleving is dus permanent. 2: Het gaat om een per definitie negatief verschijnsel. Inderdaad, een vervelend gevolg van vergrijzing is dat de kosten van met name zorg en pensioenen sterk zullen stijgen. Ook klopt het dat er steeds minder jongeren zijn die voor deze kosten moeten opdraaien.

Positieve keerzijden zijn er echter ook. Van de vergrijzing kan een emanciperende werking uitgaan. Doordat de beroepsbevolking krimpt – arbeid wordt schaars – zal waarschijnlijk een groter beroep worden gedaan op vrouwen en minderheden.

'Horrorscenario is een samenleving die alleen nog produceert om de sociale zekerheid te financieren'

En dat vergrijzing zwaar op de economie drukt, is slechts één kant van de medaille. Bepaalde sectoren kunnen juist profiteren. Zo zien farmaceutische bedrijven en producenten van medische hulpmiddelen hun afzetmarkt groeien. Ook kan er een geheel nieuwe industrie ontstaan, de 'vergrijzingsindustrie', die zich richt op de snelgroeiende groep van kapitaalkrachtige gepensioneerden. Daarnaast zijn mensen, door hun langere gezonde leven, in staat meer bij te dragen aan de samenleving.

Demografische bom

In de Verenigde Staten werden in de periode 1945-1948 evenveel kinderen geboren als in de dertig (!) jaar ervoor. Deze gigantische geboortegolf kreeg de naam *babyboom* en deed zich niet alleen voor in de VS, maar in alle Westerse landen, waaronder Nederland. Anno 2004 naderen de *babyboomers*, geboren tussen 1945 en 1955, de pensioengerechtigde leeftijd. Dat is één van de oorzaken van de komende vergrijzing, maar zeker niet de enige.

Minstens zo belangrijk is dat Westerse vrouwen steeds minder kinderen krijgen. In ons land ligt het geboortecijfer op 1,7. In Duitsland, Italië en Spanje is dat nog lager. Daar krijgen vrouwen gemiddeld 1,2 kinderen. Het gevolg is even simpel als verontrustend: steeds minder jongeren moeten steeds meer ouderen

'onderhouden'. Dat we alsmaar ouder worden, versterkt het probleem.

Is er sprake van een demografische bom onder Europa? Wel als we onze instituties niet aanpassen, vindt econoom Lans Bovenberg. Zonder maatregelen dreigen pensioenen en zorg in Europa onbetaalbaar te worden. Een bijkomend risico is dat sociale verhoudingen onder druk kunnen komen, meent de Tilburgse hoogleraar. 'Als jongeren niet meer bereid zijn voor oudere generaties te betalen, dreigen sociale conflicten. Het horrorscenario van de vergrijzing is een samenleving die alleen nog produceert om de sociale zekerheid te financieren.'

Spinozaprijs

Maar zover zal het waarschijnlijk niet komen. De politiek onderkent het gevaar en kiest voor een Europese aanpak van het vergrijzingsprobleem. Zo legt het Stabiliteitspact de EU-lidstaten een strenge begrotingsdiscipline op om te voorkomen dat jonge generaties met een enorme staatsschuld en inflatie worden opgezadeld. Een ander speerpunt is het verhogen van de arbeidsparticipatie. In sommige landen gaan mensen al voor hun zestigste met pensioen. Dat is economisch niet meer op te brengen, stelt Bovenberg. 'Ouderen zijn hard nodig om de sociale zekerheid betaalbaar te houden.' In alle EU-landen ondernemen regeringen pogingen de pensioenleeftijd met een paar jaar op te trekken. 'Ik vind dat mensen ten minste tot hun zeventigste actief moeten kunnen blijven op de arbeidsmarkt', zegt Bovenberg. 'Ook zal de samenleving de talenten van vrouwen beter moeten benutten. Flexibele werktijden en betaalbare kinderopvang zijn de sleutel om dit te realiseren. In landen waar kinderopvang goed geregeld is, zoals Zweden en Frankrijk, zijn vrouwen meer betrokken bij het arbeidsproces en krijgen zij tegelijk meer kinderen.'

Dit voorjaar won Bovenberg de prestigieuze Spinozaprijs. Hij heeft het bedrag (anderhalf miljoen euro) geïnvesteerd in Netspar, het 'Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement', een kennisnetwerk dat vanaf 2005 onderzoek gaat doen naar vergrijzing en pensioenen. 'Het Nederlandse pensioenstelsel is redelijk voorbereid op de toekomst, omdat wij veel zelf sparen voor onze oude dag', aldus de laureaat. 'Pensioenen in Duitsland, Frankrijk en de zuidelijke lidstaten worden echter bijna volledig betaald uit belastingen. Met de vergrijzing is dat niet meer op te brengen. Toch zijn we ook in Nederland niet helemaal *safe*. Ons pensioenmodel is kwetsbaar voor de beurs. Netspar wil onder meer onderzoeken hoe je pensioenrisico's het beste kunt delen.'

Volgens Bovenberg ontbreekt het tot nu toe aan gecoördineerd, fundamenteel onderzoek naar de gevolgen van vergrijzing voor onder meer de pensioenvoorziening. Hij benadrukt dat

DNB participeert in Netspar

DNB is niet alleen sponsor van Netspar, maar maakt ook medewerkers (gedeeltelijk) vrij voor onderzoek naar vergrijzing. Peter Vlaar, Maarten van Rooij (beiden van de divisie Wetenschappelijk onderzoek) en Willem Heeringa (Monetair en economisch beleid) zullen in Netspar participeren. Vlaar en Van Rooij hebben de afgelopen maanden een pensioenmodel ontwikkeld. Hiermee kunnen zij in kaart brengen wat de verwachte effecten zullen zijn van bepaalde beleidskeuzes op pensioenen. Vlaar: 'Door dit model kan DNB bijvoorbeeld beter inzicht krijgen in de gevolgen van langer werken of hogere pensioenpremies. De meerwaarde van Netspar is dat ik als onderzoeker van gedachten kan wisselen met andere wetenschappers. Netspar is voor mij een goed forum.' Van Rooij: 'Voor haar monetaire taak moet DNB kennis hebben van economische ontwikkelingen en langetermijn-trends. Vergrijzing is natuurlijk één van de grote issues van de komende jaren. Daarnaast willen we, door de aanstaande fusie met de Pensioen- & Verzekeringkamer, zoveel mogelijk kennis vergaren over pensioenen en pensioenfondsen. Dat kan binnen Netspar.'

V.l.n.r.: Maarten van Rooij, Willem Heeringa en Peter Vlaar

Willem Heeringa werkt aan een proefschrift over vergrijzing. 'Ik doe onder meer onderzoek naar de gevolgen van vergrijzing voor de huizenmarkt. Toen de *babyboom* generatie volwassen werd, nam de vraag naar woningen sterk toe. Omgekeerd zal straks een groot aantal huizen te koop komen als deze groep huizenbezitters naar een verzorgingshuis gaat of overlijdt. Welke prijseffecten mogen we daarvan verwachten? Voor DNB is dit een belangrijke onderzoeksvraag. Ontwikkelingen op de huizenmarkt hebben immers een grote economische impact.'

Netspar niet alleen wetenschappelijke rapporten wil schrijven, maar ook de vertaalslag moet maken naar de praktijk. 'We zullen onze onderzoeksresultaten neerleggen in toegankelijke papers. Daarnaast gaan we talentvolle studenten opleiden, de politici en beleidsmakers van de toekomst. Verder is een groot aantal publieke en private partijen bij Netspar betrokken. Ook zij zorgen voor de brug tussen onderzoek en toepassing in de praktijk.'

Generatieconflict

Netspar richt zich op een terrein dat volop in beweging is. Deze zomer mislukte het overleg tussen regering en vakbonden over de levensloopregeling, die werknemers in staat moet stellen te sparen voor verlof of vervroegd pensioen. Een gemiste kans, vindt de econoom Bovenberg, die tevens prominent CDA-lid is. Maar wellicht is deze strijd een voorproefje van wat ons te wachten staat.

'De vergrijzing zal de verhoudingen tussen jong en oud, werknemers en gepensioneerden, op scherp zetten. Ouderen hebben mede door hun grote aantal veel politieke macht. Werkende generaties, die het geld verdienen, hebben financiële macht. Samen zullen ze de arbeidsverhoudingen en patronen moeten aanpassen aan een nieuwe tijd. Sociale innovatie is nodig: we zullen langer moeten werken, ons menselijk kapitaal beter moeten onderhouden, vrouwen meer bij het arbeidsproces betrekken en zelf sparen voor de oude dag en andere risico's. Dat dit allemaal niet zonder slag of stoot zal gaan, is duidelijk. Maar uiteindelijk ben ik optimistisch over de afloop.' ●

'Landschap in tegenlicht' (ca. 1917), 33 x 48 cm

Kunstopodium belicht werken uit de kunstcollectie van DNB

Licht en kleur

Het schilderij *Landschap in tegenlicht* (eerste helft 20e eeuw) van Jan Sluijters (1881-1957) sierde de omslag van het boekje bij de tentoonstelling *Licht en Kleur*, in 2002 in de Nederlandsche Bank. Niet voor niets, want de twee elementen uit de titel van de tentoonstelling zijn bijzonder typerend voor dit kleine schilderij dat DNB in 1970 aankocht.

In de eerste decennia van de vorige eeuw zijn het kunstenaars als Leo Gestel, Piet Mondriaan en Jan Sluijters die hun inspiratie uit nieuwe kunststromingen in het buitenland halen. Na een lange kunsttraditie van getrouwe

weergave van wat de natuur de kunstenaars toonde, zien zij vooral in Frankrijk kunstenaars die zich steeds meer laten leiden door het gevoel en de stemming van het moment. Een van de middelen om dat uit te drukken is het gebruik van steeds fellere kleuren en opmerkelijke kleurcombinaties. Sluijters experimenteert als een van de eersten in Nederland met deze nieuwe expressie-vorm. Hij rekent snel af met wat hij tijdens zijn opleiding aan de academie heeft geleerd en dat levert hem, en velen na hem, uiteindelijk een enorme vrijheid op bij het schilderen.

Wat vooral spreekt uit *Landschap in tegenlicht* is die nieuwe

vrijheid. Sluijters laat ons hier een landschap zien met een donkere horizon en een rij bomen. Maar eigenlijk gaat het daar niet om. Het zijn de lucht en de atmosfeer, die door hun witte, gele, rode en paarse tinten de aandacht vragen. Het is niet moeilijk om je voor te stellen dat velen dit werk met zijn 'vreemde kleuren' in de tijd dat het werd geschilderd choquerend vonden. Ons valt, een kleine eeuw later, toch vooral de pure schoonheid op in de manier waarop Sluijters het licht wist vast te leggen.

Margot Selders

'Het hoort ook bij DNB om voorop te lopen'

Visiting Scholars Programme 'zonder meer een aanwinst'

In 2002 ging het *Visiting Scholars Programme* (VSP) van start. Opzet was de interactie met de wetenschappelijke wereld te stimuleren door onderzoekers uit binnen- en buitenland uit te nodigen bij DNB onderzoek te doen. 'Om mee te tellen als klein land, moet je een internationalere bril opzetten.'

Peter Meijering

‘We hebben twee externe onderzoekers uit Nederland gehad, de overigen kwamen uit het buitenland. Ongeveer evenveel uit Europa als uit de VS. En o ja, één onderzoeker kwam uit het Verre Oosten.’ Dat zegt Peter van Els, afdelingshoofd binnen de divisie Wetenschappelijk onderzoek van DNB en voorzitter van de VSP-commissie. ‘We hebben een goed tempo bereikt van 4 à 5 *visiting scholars* per jaar. Dat sluit aan op de vraag van de kant van de externe onderzoekers en de tijd die wij zelf in het programma kunnen steken.’

Er zijn onderzoekers die een paar weken aanwezig zijn, lezingen houden en gesprekken voeren met geïnteresseerden van DNB, en onderzoekers die wat langer blijven en nog eens terugkeren om

Na twee jaar telt het programma al twaalf geslaagde wetenschappelijke gastonderzoekers

uitgebreider onderzoek te doen, in samenwerking met de centrale bank. Van Els: ‘Gastonderzoekers en DNB’ers krijgen op deze manier feedback op het eigen werk, en beide partijen profiteren van de kennis die met de samenwerking wordt opgebouwd. Dat zie je terug in de presentatie van de *visiting scholar* aan het einde van de rit en de *working paper* over het gezamenlijke project.’

De voordelen van VSP zijn volgens Van Els evident: ‘Zo zijn er de hogere kwaliteit van onderzoek en de interactie met de wetenschappelijke wereld. Je verrijkt je referentiekader, het stimuleert je denken. Niet alleen DNB plukt de vruchten van dit programma. De externe wetenschappers krijgen een betere toegang tot aanwezige kennis bij centrale banken. En hoewel we flexibel zijn en niets willen uitsluiten, is er een soort *format* ontstaan dat zeer praktisch en efficiënt blijkt.’

Positief beeld

Jaap Bos van de divisie Toezicht beleid licht dit *format* toe: ‘In plaats van één lang verblijf streven we naar een aantal korte bezoeken van de *visiting scholar*. Toen we net van start gingen met het VSP heb ik onderzoek gedaan met Heiko Schmiedel uit Duitsland. Hij had zichzelf aangemeld en wilde promoveren. Omdat er een project aansloot op mijn terrein, een model om de efficiëntie van banken in Europa te vergelijken, hebben we dat bij DNB samen uitgewerkt in een *working paper*.’

‘De tweede externe onderzoeker, de Amerikaan Lawrence Goldberg van de Universiteit van Miami, hebben we zelf benaderd. Hij is in juni dit jaar twee weken bij ons gekomen. Samen met Jaap Bikker van de divisie Toezicht strategie hebben we een aanpak en een taakverdeling afgesproken. Goldberg keerde vervolgens terug naar de VS. Begin augustus was hij weer hier voor het vergelijken van de resultaten en om het verhaal, dat over de efficiëntie bij verzekeraars gaat, te schrijven. Na presentatie volgt nog de definitieve versie van de *working paper*.’

Internationale bril

Volgens Jaap Bos kost de eerstgenoemde werkwijze, waarbij een *visiting scholar* voor langere tijd bij DNB komt werken, meer inspanning. ‘Je moet een goede werkrelatie opbouwen, want je kent elkaar niet. Terwijl je voor veel werkzaamheden niet per se op locatie hoeft te zijn. Het enige waar je echt voor bij elkaar moet komen, is overleg. Als de werkwijze efficiënt verloopt, is het VSP een feestje, een unieke kans om samen met iemand interessante onderzoeken te doen. Ook de externe onderzoekers zijn enthousiast.’

De Amerikaan Bob Chirinko van de Emory University in Atlanta is het verblijf bij DNB goed bevallen. Leo de Haan, van de divisie Wetenschappelijk onderzoek van DNB, werkte met hem samen. De Haan: ‘Ik kende Chirinko al langer en we werden het snel eens over de opzet. Het onderzoek betrof de vraag of beleidsmakers zich bezig moeten houden met de waardeontwikkeling van huizen en aandelen.’ De Haan ziet het VSP als noodzakelijk: ‘Je moet als klein land nu eenmaal een internationalere bril opzetten om mee te kunnen tellen.’

Dynamische groep

Ook de Nederlandse deelname aan het VSP viel in goede aarde. Casper de Vries, hoogleraar monetaire economie aan de Erasmus Universiteit, was van november 2003 tot maart 2004 voor onderzoek bij DNB. In het najaar geeft hij aldaar een serie lezingen over risicomanagement in de financiële sector. ‘De divisie Wetenschappelijk onderzoek is een leuke, dynamische groep,’ zegt De Vries. ‘Ik kreeg een goede feedback. Vroeger was DNB een gesloten bolwerk. Het is goed dat er nieuwe ideeën worden geboren. Het hoort ook bij DNB om voorop te lopen. Het *Visiting Scholars Programme* is zonder meer een aanwinst.’ ●

Een dikke zeven voor e-Line

Enquête onder gebruikers nieuw systeem signaleert alom tevredenheid

Een forse reductie van de administratieve lasten en tevreden rapporteurs. Dat is, ruim een jaar na invoering van het nieuwe internetrapportage-systeem e-Line Betalingsbalans, de uitkomst van een enquête onder de gebruikers ervan. In de toekomst zullen ook andere rapportages via internet lopen.

Eduard van Holst Pellekaan

‘We hadden niet verwacht dat de resultaten zo positief zouden zijn’, zeggen afdelingshoofd Pim Claassen en Hans Hulsebos van de afdeling Betalingsbalans & financiële rekeningen. Op tafel ligt de uitkomst van de enquête onder de gebruikers van e-Line Betalingsbalans. De overgang van het oude kassysteem naar het systeem van directe rapportages, waarbij met gerichte steekproeven wordt gewerkt, heeft het bedrijfsleven een enorme kostenbesparing opgeleverd. In het oude systeem bedroegen de maatschappelijke kosten ongeveer 75 miljoen euro per jaar, zo had het ministerie van Financiën becijferd. Volgens de enquête liggen deze kosten nu onder de tien miljoen euro: een veel grotere reductie dus nog dan de halvering die het ministerie eerder voorzichtig had ingeschat. De rapporterende bedrijven blijken ook tevreden over het rapportage-instrument zelf, de gebruiksvriendelijkheid ervan en de door DNB geboden ondersteuning. Als rapportcijfer gaven ze e-Line Betalingsbalans gemiddeld een dikke zeven.

‘Hadden ze best meer voor kunnen geven’, schreef Nout Wellink gekscherend in de kantlijn van het enquêterapport. Natuurlijk is onze president blij met de daling van de administratieve lasten, geeft Hans Hulsebos aan. En een hoger cijfer verwachten van rapporteurs die aan een wettelijke rapportageverplichting moeten voldoen (de Wet financiële betrekkingen buitenland ofwel Wfbb, red.), is niet reëel. ‘Misschien komt een zeven meer in de richting van het hoogst haalbare dan we denken.’

Lastenreductie

DNB stelt elke maand de betalingsbalans van Nederland op: het overzicht van hoeveel geld ons land in- en uitgaat, bijvoorbeeld door bedrijfsinvesteringen, effectenaankopen en de in- en uitvoer van goederen en diensten. Deze betalingsbalans is een van de statistieken waarmee wordt bepaald hoe Nederland er financieel voorstaat. Tot anderhalf jaar geleden hanteerde DNB hiervoor het zogeheten kassysteem, wat neerkwam op het verwerken van de gegevens van ruim 40.000 (!) bedrijven. Die moesten voor elke buitenlandbetaling een apart formulier invullen. De banken moesten deze verzamelen en rapporteren aan DNB.

Dat gaat nu anders. DNB verwerkt maandelijks de via internet ingevulde en opgestuurde rapportages van slechts 2.000 speciaal geselecteerde grotere ondernemingen, die representatief zijn voor heel Nederland. Dat heeft er onder meer toe geleid dat de rapportagewerkzaamheden die de banken voor hun cliënten uitvoerden grotendeels zijn weggevallen; hier waren soms behoorlijke aantallen fte’s mee gemoeid. Bij DNB zelf resulteerde het nieuwe systeem in een besparing van 13 fte’s. ‘Maar het is DNB niet om deze interne besparingen te doen. Onze doelstelling was reductie van de maatschappelijke lasten en verhoging van de kwaliteit,’ zegt Claassen.

‘Niet alleen zijn de rapportages nu van hogere kwaliteit, ook de respons is veel sneller,’ aldus Hulsebos. ‘In het oude systeem hadden we aan het eind van de maand normaal gesproken pas vijftig procent binnen. Met het nieuwe systeem zitten we, als we de maand afsluiten, op negentig procent respons. Aan het eind van elk kwartaal zelfs al op een dekking van 98 procent. De nauwkeurigheid is dus aanzienlijk verhoogd, ook door verbeterde controlemogelijkheden. DNB heeft aan elke rapporterende onderneming een relatiebeheerder toegewezen. Als er gegevens ontbreken, of er ontbreekt samenhang in de cijfers, dan kunnen zij direct rappeleren of vragen stellen.’

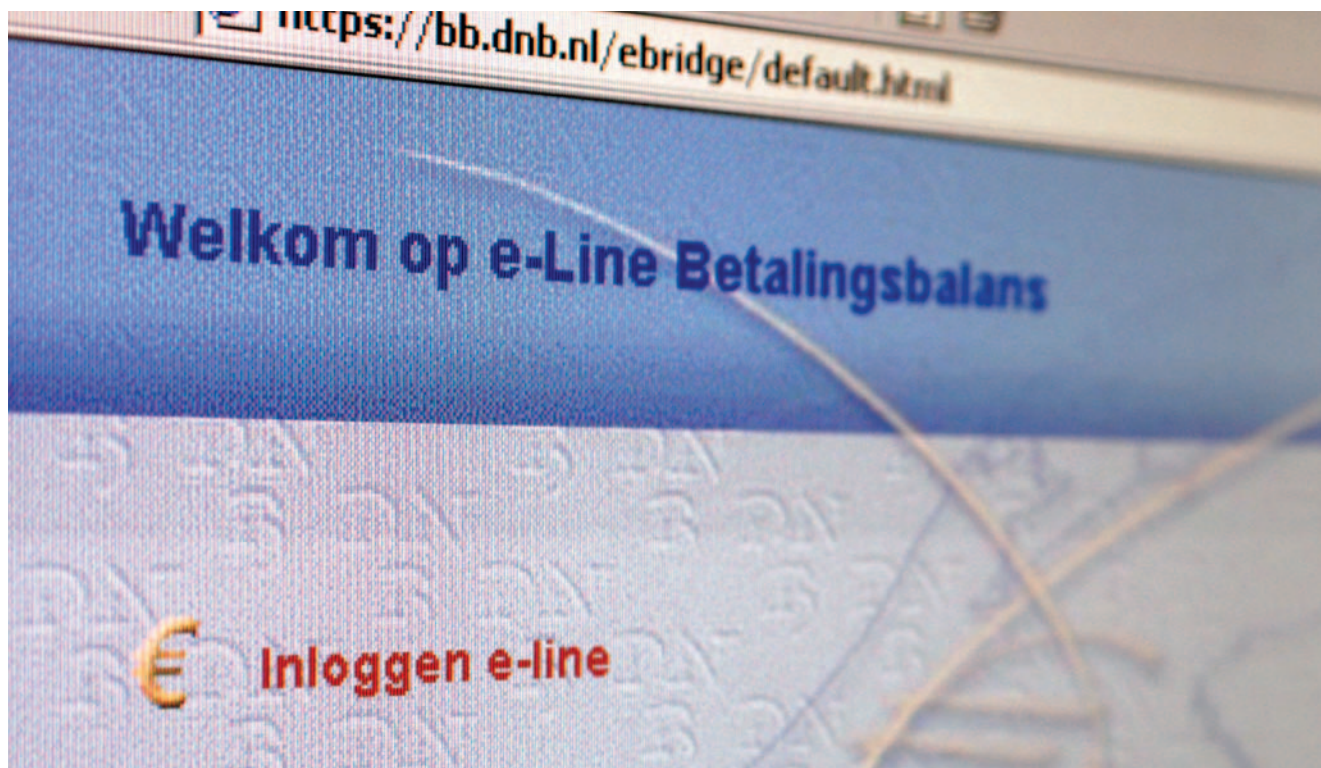
Samenhang

‘Ook beschikken we nu over betrouwbaarder data,’ vult Claassen aan. ‘Voorheen hadden we bijvoorbeeld een tamelijk beperkte kijk op de buitenlandse beleggingen van pensioenfondsen en verzekeraars. Dat is nu sterk verbeterd. We zien nu ook beter de samenhang tussen de gegevens van onze rapporteurs. We koppelen de cijfers ook graag terug in het overleg dat we geregeld met groepen rapporteurs hebben. Dat is zowel voor hen als voor

**40.000 Bedrijven moesten
voorheen voor elke
buitenlandbetaling een
apart formulier invullen**

ons nuttig. Individuele rapporteurs kunnen zo hun eigen cijfers *benchmarks* en wij horen informatie over achterliggende ontwikkelingen uit eerste hand.’

E-Line Betalingsbalans wordt nu door zo goed als alle geselecteerde bedrijven gebruikt. Hulsebos: ‘Die soepele overgang is opmerkelijk, temeer daar de installatie van e-Line de rapporteurs toch behoorlijk wat tijd heeft gekost. Gelukkig hebben ze daarbij veel gebruik gemaakt van de door DNB aangeboden proefmodule. Ook hebben we veel energie en aandacht gestoken in de begeleiding van de rapporteurs. De honderd grootste ondernemingen werden zelfs individueel begeleid. De enquête laat ook zien dat onze helpdesk zeer frequent is ingeschakeld en dat die goed heeft gefunctioneerd. Deze intensieve begeleiding vanuit DNB heeft zich dubbel en dwars terugbetaald. Maar we moeten zeker ook de rapporteurs een groot compliment maken voor hun goede voorbereiding en medewerking. In de eerste maand van het nieuwe systeem lag de respons al direct op zestig procent.’

De uitkomsten van de enquête met betrekking tot de reductie van de administratieve lasten is ook voor andere landen mogelijk interessant. Claassen: 'In de ons omringende landen wordt vaak betwijfeld of directe rapportage de lasten verlicht. De banken hoeven dan wel minder te doen, wordt er dan gezegd, maar de bedrijven krijgen des te meer werk. We kunnen nu laten zien dat dit, in ieder geval voor de Nederlandse praktijk, per saldo niet waar is en dat de totale kosten voor de maatschappij aanzienlijk kunnen teruglopen.'

Blauwdruk

DNB heeft de uitkomsten van de enquête aan het ministerie van Financiën gestuurd. Het huidige kabinet streeft naar een administratieve lastenverlichting van minimaal 25 procent in vier jaar en wil dat streven, nu Nederland voorzitter is van de EU, ook internationaal uitdragen. Wellicht kan deze directe rapportage-systematiek daarbij van pas komen. Denemarken stapt per 1 januari 2005 over op een systeem dat grote gelijkenis vertoont met het Nederlandse, en ook in Oostenrijk worden voorbereidingen getroffen voor een systeem van directe rapportages. Maar met name grote landen als Frankrijk, Duitsland en Italië houden vooralsnog vast aan hun kassystemen. Claassen: 'Nederland is op betalingsbalansgebied een belangrijk land, dus, zou je zeggen, als

het bij ons werkt, dan moet het in andere landen toch ook kunnen. Ik denk dan ook dat in pakweg 2010 alle Europese landen op een systeem van directe rapportage zullen zijn overgestapt. Het zou

'Niet alleen zijn de rapportages nu van hogere kwaliteit, ook de respons is veel sneller'

mooi zijn als ons systeem daarbij als een blauwdruk kan fungeren.' Intussen gaat DNB verder waar e-Line Betalingsbalans ophoudt. Claassen: 'Ook andere rapportages, voor toezichtsdoeleinden of voor de ECB, zullen de komende jaren via internet worden binnengehaald. Daartoe ontwikkelen we nu het generieke tool e-Line DNB. De uitkomsten van de enquête naar e-Line Betalingsbalans worden hierin natuurlijk meegenomen. Zo zal de installatie van e-Line DNB worden vergemakkelijkt. Ook is met het Centraal Bureau voor de Statistiek afgesproken om bepaalde rapportages die nu aan hen plaatsvinden, in het rapportagekader van DNB te integreren. We zijn ervan overtuigd dat we hiermee verder bijdragen aan de noodzakelijke reductie van de rapportagebelast.' ●

De seminars zijn een platform voor economisch wetenschappelijk onderzoek. Binnen- en buitenlandse wetenschappers bespreken er hun onderzoeksresultaten.

Samenvatting van seminar van 15 juni 2004: 'Macroeconomic Implications of Rising Household Debt'.

Guy Debelle (BIS en Federal Reserve Bank of Australia) constateert dat de schulden van huishoudens de afgelopen twee decennia wereldwijd aanzienlijk zijn gestegen. Dit is vooral een gevolg van het versoepelen van leenvoorwaarden voor huishoudens, maar ook van gunstige economische omstandigheden zoals een lage, stabiele inflatie en lage rentevoeten.

Aan de hand van theoretische modellen laat Debelle zien dat huishoudens, doordat ze steeds meer leningen aangaan, ook gevoeliger worden voor veranderingen in rentebewegingen. En dat hiermee de consumptieve bestedingen gevoeliger zijn voor veranderingen in verwachtingen over toekomstige huishoudinkomens.

Debelle bespreekt vervolgens de ervaringen in een aantal landen, waaronder Nederland. De Nederlandse huishoudens hebben internationaal gezien de hoogste schuldenlast. Bovendien heeft de overwaardeverzilvering de afgelopen jaren een grote invloed gehad op de Nederlandse economie. Debelle beargumenteert dat niet zozeer de hoogte van de schulden de econo-

mische neergang heeft versterkt, maar wel het feit dat de economische groei in tijden van voorspoed voor een deel was gebaseerd op verzilvering van de overwaarde in de eigen woning door het aangaan van extra hypotheek.

Op het moment dat het sentiment op de woningmarkt veranderde en de overwaardeverzilvering afnam, verminderde ook de consumptiegroei substantieel. Nederland illustreert daarmee dat het karakter van de huishoudschulden bijdraagt aan een toegenomen gevoeligheid van de economie voor veranderingen in hun verwachtingen over hun huishoudinkomen en woningprijzen.

Maria Demertzis

Samenvatting van seminar van 7 september 2004: 'Market Discipline in Banking Reconsidered: The Roles of Funding Manager Decisions and Deposit Insurance Reform'.

In het kader van het *Visiting Scholars Programme* ging Myron Kwast (Board of Governors of the Federal Reserve System) in op de lessen die we kunnen leren van de achtergestelde leningen die banken uitgeven. Kopers van deze 'subordinated debt' lopen, in vergelijking met depositohouders, een relatief groot risico wanneer een bank in de problemen komt. Daardoor kan de prijs van deze leningen een goede graadmeter zijn voor de faillissementskans van banken. Ook kunnen zeer risicovolle banken besluiten deze leningen niet uit te geven wanneer ze vrezen hiervoor een te hoge prijs

te betalen. Kwast liet zien dat zowel deze beslissing als de prijs van achtergestelde leningen sterk samenhangen met deregulering in de Amerikaanse bankenmarkt. Vooral wanneer een bank en haar schuldeisers minder op steun van toezichthouders kunnen rekenen – er is geen sprake meer van ‘too big to fail’ – geeft de keuze om achtergestelde leningen uit te geven, evenals de rente op die leningen, een beter beeld van de faillissementskans van die bank.

Jaap Bos

Seminars die geweest zijn en waarvan een paper is op te vragen:

Lawrence Goldberg (Universiteit van Miami, VSP), 1 juni, ‘*The Dynamics of Market Entry: The*

Programma 2004

18 oktober

Richard Porters (London Business School), ‘*Towards a lender of first resort*’, co-auteur: Daniel Cohen.

Voor meer en actuele informatie kunt u contact opnemen met Jacqueline van Breugel, tel. 020- 524 3665, e-mail: j.f.van.breugel@dnb.nl of de website raadplegen: www.dnb.nl.

Effects of Mergers and Acquisitions on Entry in the Banking Industry, co-auteurs: Allen Berger, Seth Bonime en Lawrence White.

Ross Levine (University of Minnesota en NBER, VSP), 22 juni, ‘*Governance and Bank Valuation*’, co-auteurs: Gerard Caprio en Luc Laeven (World Bank).

Massimiliano Marcelino (Bocconi University), 29 juni, ‘*Leading indicators: What have we learned?*’

Athanasios Orphanides (Board of Governors, Fed Washington), 13 juli, ‘*The Decline of Activist Stabilization Policy: Natural Rate misperceptions, learning and expectations*’, co-auteur: John Williams (Fed San Francisco).

Hoe herken je een echt eurobiljet?

En hoe haal je een vals exemplaar er meteen uit?

Op de nieuwe cd-rom ‘Echt of vals?’ staat alles wat je moet doen om eurobiljetten snel en goed op echtheid te controleren. Behalve een aantal ‘snelle controles’, waarmee je in vijf stappen het eurobiljet kunt controleren, worden alle echtheidskenmerken nog eens helder en toegankelijk gepresenteerd, inclusief de kenmerken die zichtbaar zijn met UV-lamp en infrarood-apparaat. Ook biedt de cd-rom voorbeelden van vervalste kenmerken. De cd-rom sluit af met een spel waarbij het geleerde in de praktijk kan worden gebracht.

De cd-rom bestellen

De cd-rom kan gratis worden besteld bij DNB, per mail naar info@dnb.nl, maar is ook online beschikbaar op onze website, www.dnb.nl, en kan daar worden gedownload.

De volgende uitgaven van de Nederlandsche Bank zijn verkrijgbaar:

- De rol van DNB in Nederland en Europa
- *Van kauri tot euro, een korte geschiedenis van het geld, de gulden en de Nederlandsche Bank*

Periodiek verschijnen:

- Jaarverslag
- Kwartaalbericht
- Statistisch Bulletin

DNB publiceert ook over haar wetenschappelijk onderzoek:

- Occasional Studies
- Working Papers

Alle uitgaven zijn *online* beschikbaar. U vindt ze op www.dnb.nl. De uitgaven kunt u ook bestellen via deze website, per mail (info@dnb.nl) of via een brief, die u kunt richten aan: De Nederlandsche Bank, Afdeling Facilitaire Diensten/Magazijn, Postbus 98, 1000 AB Amsterdam.

DNB op het Internet: www.dnb.nl

Op onze website vindt u informatie over het werkterrein van de Nederlandsche Bank en over haar publicaties, zoals het DNB *magazine*. Ook kunt u vanaf deze site doorklikken naar verschillende andere financiële instellingen.

Publieksservice

Algemeen nummer DNB

020 – 524 9111

Voorlichting

Voor vragen op het terrein van de Nederlandsche Bank kunt u bellen met de Informatiedesk van de Afdeling Communicatie.

0900 – 520 0520 (€ 0,35 p/gesprek)
info@dnb.nl

Voor vragen over verzekeraars en pensioenfondsen kunt u terecht bij de Pensioen- & Verzekeringkamer.

0900 – 530 0530 (€ 0,35 p/gesprek)
Toezichtslijn@pvk.nl

Voor vragen over beleggingsinstellingen, effectendienstverlening en consumentenkrediet kunt u de Autoriteit Financiële Markten benaderen.

0900 – 540 0540 (€ 0,35 p/gesprek)
Toezichtslijn@autoriteit-fm

Help! ik vind nog guldens!

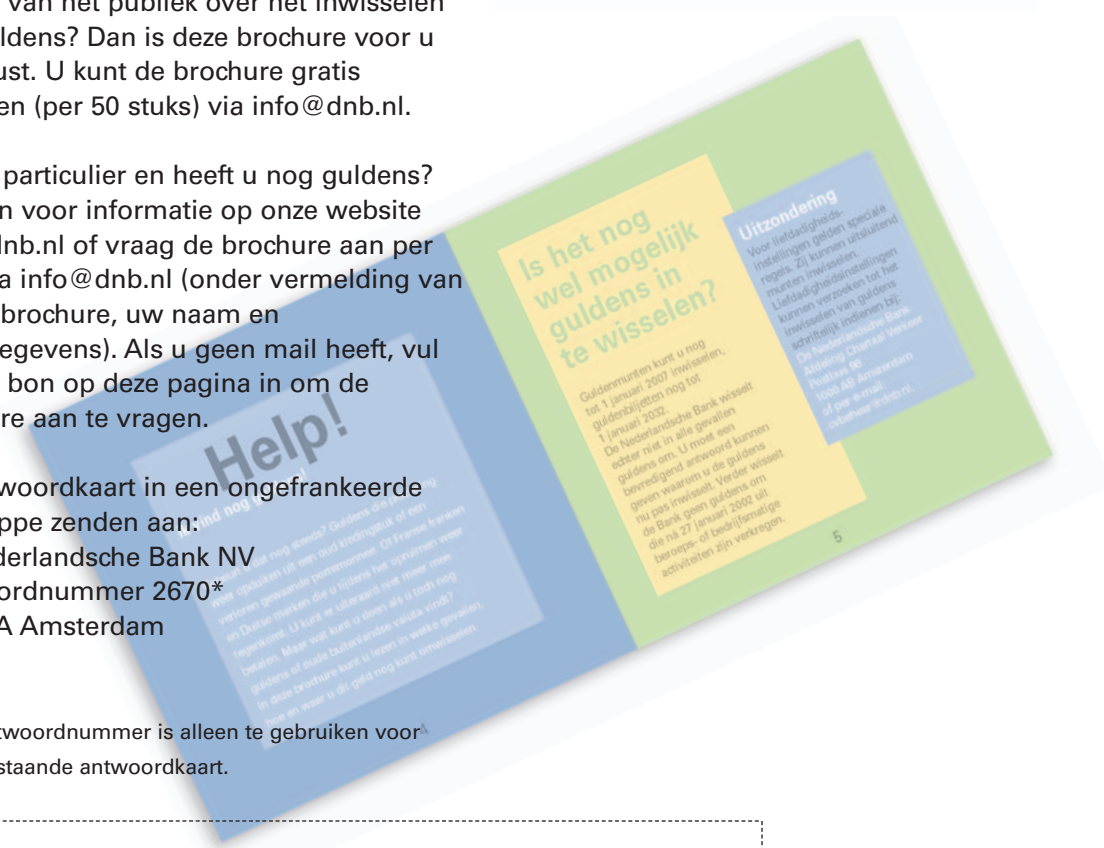
De nieuwe publieksbrochure van de Nederlandsche Bank geeft antwoord op vragen over hoe en wanneer u nog guldens kunt inwisselen bij de Nederlandsche Bank. Ook kunt u lezen wat te doen met oude valuta uit de eurolanden.

Werkt u bij een bank of andere financiële dienstverlenende instelling en krijgt u veel vragen van het publiek over het inwisselen van guldens? Dan is deze brochure voor u een must. U kunt de brochure gratis bestellen (per 50 stuks) via info@dnb.nl.

Bent u particulier en heeft u nog guldens? Kijk dan voor informatie op onze website www.dnb.nl of vraag de brochure aan per mail via info@dnb.nl (onder vermelding van guldenbrochure, uw naam en adresgegevens). Als u geen mail heeft, vul dan de bon op deze pagina in om de brochure aan te vragen.

De antwoordkaart in een ongefrankeerde enveloppe zenden aan:
De Nederlandsche Bank NV
Antwoordnummer 2670*
1000 PA Amsterdam

* Dit antwoordnummer is alleen te gebruiken voor onderstaande antwoordkaart.

Antwoordkaart

Organisatie _____

Naam _____

Adres _____

Postcode en woonplaats _____

Land _____

• ontvangt graag formulier(en)
'aanvraag vergoeding buiten omloop gestelde bankbiljetten en/of munten'.
 Nederlands Engels

• ontvangt graag exempla(a)r(en)
van de brochure 'Help! ik vind nog guldens!'